

HAASTE

Yksityisen turva-alan näkymiä **s.4**

Seuraamuskäytäntö
huumausainerikoksissa **s.15**

Tampereen nollatoleranssi ja
nuorten humalakulutus **s.26**

ASIAANTUNTEVASTI RIKOKSENTORJUNNASTA JA KRIMINAALIPOLITIIKASTA

Laiton maahantulo Euroopassa s.10

4 KRIMINAALIPOLITIIKAN VAIKUTTAJIA

Yksityiset turvapalvelut yhä näkyvämmän osa arkea Riikka Kostiainen

Haasteltavana on Securitas Oy:n toimitusjohtaja **Jarmo Mikkonen**. Yksityinen turvallisuusala on kasvanut jatkuvasti viime vuosikymmeninä ja myös rooli on muuttunut. Mikkonen näkee yksityisen turvallisuusalan roolin yhteiskunnassa kuitenkin selkeäksi ja viranomaistointia tukevaksi.

7 Vartioimisliikkeet julkisen vallan rinnalla – uhka vai mahdollisuus

Timo Kerttula

Yksityisten turvallisuuspalvelujen yhteiskunnallinen merkitys on kasvanut. Vartija on muuttunut perinteisestä yöaikaan kiertävästä teollisuusvartijasta näkyväksi yksityisten ja yhteisöjen palvelijaksi. Kauppakeskuksissa ja keskustakortteleissa on huomattavasti todennäköisempää törmätä vartijaan kuin poliisiin.

10 Ihmisten laitton kuljettaminen rajojen yli Euroopassa Jon Spencer

Aika ajoin eri maissa huolestutaan laittomasti maahan pyrkivien ihmisten määrästä. Laitton maahantulo, turvapaikka-asiat ja pakolaiskysymykset menevät sekaisin, ja seuraus on, että päättäjät näkevät asian vaikeaselkoi-

sena ja ongelmallisena. Artikkelissa esitetään joitakin tuloksia kolmen maan tutkimushankkeesta, joka koskee laitonta maahanmuuttoa. Tähän EU:n rahoittamaan hankkeeseen osallistuvat Viro, Suomi ja Iso-Britannia.

12 Suomen laittomat maahantulijat

Mika Junninen

Kolmen maan yhteistutkimuksen Suomen osuudessa kyseltiin PTR-viranomaisten (poliisi, tulli ja rajavartiolaitos) näkemyksiä Venäjän kautta Suomeen tulevista laittomista maahantulijoista. Nämä voidaan jakaa maksettuihin tai pakotettuihin ihmisalakuljetuksen uhreihin, poliittisiin pakolaisiin ja paremman elintason perässä kulkeviin siirtolaisiin.

15 Seuraamusikäytäntö kiristynyt huumausainerikoksissa

Heini Kainulainen

Poliisin tietoon saamista huumausainerikoksista suurin osa on nykyisin käyttörikoksia. Vuonna 2005 poliisin tietoon tuli noin 14 400 huumausainerikosta, joista käyttörikoksia oli noin 9 200 (64 %). Huumeiden käyttäjien sakottaminen rangaistusmääräysmenettelyssä on yleistynyt, samalla kun käräjäoikeuksissa käsiteltävien huumausainerikosten määrä on vähentynyt.

18 Espoon Lyömättömän Linjan yhteistyöverkosto arvioitiin

Hertta Keisala

Espoossa vuonna 2001 aloitetun viranomais- ja järjestöyhteistyön tavoitteena on aiempaa tehokkaammin vastuuttaa parisuhdeväkivallan tekijää, torjua väkivaltaista käyttäytymistä ja kehittää eri viranomaisten ja muiden väkivalta-työtä tekevien tahojen yhteistyötä.

20 Todistajille enemmän tietoa

Riikka Kostiainen

Oikeusministeriön työryhmä on saanut valmiiksi ehdotuksensa valtakunnalliseksi todistajantukiohjelmaksi. Tavoitteena on järjestää todistajalle mahdollisuus keskustella tulevasta oikeudenkäynnistä, vastata todistajaa askaruttaviin kysymyksiin sekä järjestää mahdollisuus tukihenkilöön koko maan kattavaksi. Olennaista on tiedottamisen parantaminen monin eri tavoin.

21 Ranskassa nuorten jutuissa erikoistunut tuomari

Annele Saikkala

Ranskan nuoriso-oikeusjärjestelmä luotiin 60 vuotta sitten. Nuoret ja lapset kuuluvat järjestelmän piiriin sekä rikosten ja huonon kohtelun uhreina että rikosentekijöinä, ja nuortentuomarit tekevät sekä yksityis- että rikosoikeudellisia päätöksiä. Artikkelissa kerrotaan nuorten tekemien rikosten käsittelystä tuomari **Marie-Pierre Hourcaden** haastattelun perusteella.

23 Suomen mallissa eri lähtökohta

Matti Marttunen

24 Venäjän vankien olot yhä huonot

Esa Tuominen

Olot venäläisissä vankiloissa ovat parantuneet neuvostoajoista, mutta humaaneja ne eivät ole vielä lähimainkaan. Näin luonnehtii tilannetta pietarilainen ihmisoikeusaktivisti **Gennadi Tshernjavski**, joka on viime vuosina ajanut useiden vankien asiaa venäläisen vankilahallinnon sokkeloissa – ilman varsinaista juristin koulutusta.

26 Tampereen nollatoleranssi ja nuorten humalakulutus

Hannu Takala

On väitetty, että Tampereen nollatoleranssikokeilussa keskusta rauhoitettiin, mutta nuoret siirtyivät muualle, jolloin yhä useampi nuori joi itsensä humaan. Kirjoituksessa tarkastellaan, pitääkö väite paikkansa.

28 KRIMINOLOGIA

30 AJASSA

35 HISTORIAA

HAASTE

ASiantuntevasti
Rikoksentorjunnasta
ja kriminaalipolitiikasta

Julkaisijat

Oikeusministeriö
Rikoksentorjuntaneuvosto

Päätoimittaja

Kauko Aromaa
puh. 010 366 5281

Toimittaja

Riikka Kostiainen
puh. (09) 1606 8289

Lehden yhteystiedot

Osoite: Mannerheimintie 4,
PL 25, 00023 Valtioneuvosto
Faksi: (09) 1606 7518
Sähköposti: haaste@om.fi
Internet: www.om.fi/haaste

Toimitusneuvosto

Pekka Koskinen (pj.)
Helsingin yliopisto
Tarja Pösö (varapj.)
Tampereen yliopisto
Aarno Arvela
Helsinki
Heimo Kangaspunta
Rikosseuraamusvirasto
Riitta Koivisto
Vantaan turvallisuusohjelma
Martti Kunnasvuori
Sisäasiainministeriö
Tapio Lappi-Seppälä
Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos
Leena Metsäpelto
Valtakunnansyyttäjänvirasto
Ulla Mohell
Oikeusministeriö
Sirikka Perttu
Kuntaliitto
Göran Sannholm
Hangon kaupunki
Hannu Takala
Rikoksentorjuntaneuvosto

Taitto

Riikka Kostiainen

Kansikuva

Henrik Sörensen / Gorilla

Tilaushinta

Vuosikerta 25 euroa
Irtonumero 6,50 euroa

Tilaukset ja osoitteenmuutokset

Faksi: (09) 1606 7518
Sähköposti: haaste@om.fi

Painopaikka

Uusimaa Oy, Porvoo

6. vuosikerta
Ilmestyy neljä kertaa vuodessa.
ISSN 1458-0314 (Painettu)
ISSN 1458-2759 (Verkkolehti)

Lehden kirjoitukset ovat
kirjoittajiensa kannanottoja.

P Ä Ä K I R J O I T U S

■ K A U K O A R O M A A

Ihmiskauppa ja ihmisten salakuljetus

Ihmiskauppa on maailmalla eri arvioiden mukaan yleistä ja sitä tapahtuu moniin tarkoituksiin. Prostituutio ja seksuaalinen hyväksikäyttö on näistä yksi, mutta ei ainoa, eikä globaalisti edes hallitseva. Laiton työnteko ja pakkotyö ovat monilla alueilla ilmeisesti näitä yleisempi ihmiskaupan tarkoitus. Myös ihmisten salakuljetus on yleistä. Laittoman maahantulon tarkoitukset ovat vaihtelevia kuten ihmiskaupassakin.

Suomessa uskotaan mielellään, että ongelmaa ei meillä juuri ole. On kuitenkin tunnettua, että vastaanottokeskuksista katoaa vuosittain paljon väkeä, eikä näytä olevan juurikaan tietoa siitä, mihin he joutuvat. Usein halutaan uskoa, että he ovat jo alun perin tulleet Suomeen päästäkseen johonkin muuhun maahan, jossa heillä on tuttavuuksia tai sukulaisia, tai että he ovat itse lähteneet muualle laittomiin töihin tai parempien sosiaalietuuksien perässä. Yhtä hyvin on kuitenkin voinut käydä niin, että he ovat joutuneet petetyiksi ja hyväksikäytetyiksi, kauppatavaraksi – joko jo alun perin tai vasta matkan varrella.

Suomeen tulee jatkuvasti ihmisiä ilman papereita tai väärillä papereilla, siis salakuljetettuina tai muuten laittomasti. Ilman uskottavia papereita tulevat ovat erityisen heikko ryhmä. Sen kokoa tai sisältöä ei tunneta, mutta se on olemassa. Erilaiset maahanmuuttajayhteisöt, humanitaarisin perustein toimivat yksilöt ja tahot, mutta myös maahanmuuttajia hyväksikäyttävät tahot voivat järjestää heille piilopaikkoja ja suojelua.

Tällaisia seikkoja sivutaan tässä lehdessä **Jon Spencerin** artikkelissa, joka selostaa meneillään olevaa ihmisten salakuljetusta koskevaa tutkimushanketta. Suomikin on siinä mukana. Suomea koskevia alustavia tuloksia esitellään **Mika Junnisen** kirjoituksessa. Suomen osuutta toteutettaessa saamiemme tietojen mukaan monilla tahoilla – ainakin seurakunnilla, eräillä yhdistyksillä, rajavartiolaitoksella, tullilla, ulkomaalaiskeskuksella, vastaanottokeskuksilla ja poliisilla – on havaintoja laittomasti maassa oleskelevista ihmisistä. Tieto on kuitenkin hataraa ja kokonaiskuva puuttuu. Viranomaisten keskinäiset näkemyserot myös haittaavat kuvan tarkentumista.

Laittoman maassa oleskelun syyt ovat sellaisia, että ilmiön saaminen näkyväksi on vaikeaa. Joukossa voi olla piileskelijöitä, jotka ovat paossa lähtömaansa uhkaajia, ja niitä jotka eivät muista syistä voi tai halua palata lähtömaahansa. Ilman henkilöllisyyttä, ilman sosiaaliturvaa ja terveyspalveluja, koulutusta ja asuntoa laittomasti maassa olevat henkilöt eivät nauti mitään tavallisen kansalaisen normaali-etuksia. Ilman rahaa ja henkilöllisyyttä ovat lailliset vaihtoehdot vähissä. Rikollisen hyväksikäytön ja laittomaan toimeentuloon turvautumisen vaara on suuri.

Nykyisin tällä alueella toimivat edustavat lähinnä kolmatta sektoria, samalla kun viranomaiset edustavat näille ihmisille uhkaa, eivät turvaa. Ihmisoikeudet ovat jääneet kolmannen sektorin huoleksi, ja vieläpä niin, että sen edustajat voivat joutua suojautumaan viranomaisilta sen sijaan että olisi ryhdytty luomaan toimivia yhteistyömuotoja. Suomen asenne ei ole tässä kovin omaperäinen vaan samanlainen kuin monien muidenkin hyväosaisten maiden.

Yksityiset turvallisuuspalvelut yhä näkyvämmän osa arkea

Yksityinen turvallisuusala on kasvanut jatkuvasti viime vuosikymmeninä ja myös rooli on muuttunut. Omaisuuden vartioinnista yksityisillä paikoilla on siirrytty entistä enemmän monitahoiseen palvelutoimintaan yleisön edessä. Securitas Oy:n toimitusjohtaja **Jarmo Mikkonen** näkee yksityisen turvallisuusalan roolin yhteiskunnassa kuitenkin selkeäksi ja rikosentorjunnan näkökulmasta viranomaistoimintaa tukevaksi.

Suomen Vartioliikkeitten Liitto ry:n puheenjohtaja, Securitas Oy:n toimitusjohtaja Jarmo Mikkonen on työskennellyt yksityisellä turvallisuusalalla 15 vuotta. Sitä ennen hän toimi upseerina puolustusvoimissa. Yksityinen turvallisuusala kiinnosti häntä, koska kummassakin oli kysymys turvallisuudesta ja ala vaikutti jo silloin tulevaisuuden alalta.

– Yksityinen turva-ala on muuttunut näiden 15 vuoden aikana paljon. Ensinnäkin ala tarjoaa entistä suuremmalla skaalalla erilaisia palveluja ja se on hyvin pit-

källe erikoistunut. Toiseksi teknisten turvajärjestelmien merkitys on kasvanut huomattavasti. Keskeinen muutos on myös se, että kun 15 vuotta sitten oli – hieman karrikoiden – vain yksi vartijan profiili, nykyään vartijan nimikkeen alla on monta erilaista profiilia ja tehtäväkenttää, Mikkonen kertoo.

Hän arvioi alan tulevaa kehitystä niin, että erikoistuminen jatkuu edelleen ja vartioimistehtävät ja omaisuuden turvaaminen tulevat yhä enemmän osaksi arkipäiväistä elämää. Lisäksi yksityiskodit tulevat palveluiden piiriin yhä voimakkaammin.

YKSITYISELLÄ TURVALALLA OMA ROOLINSA

Julkisen vallan velvollisuudet turvallisuuden ylläpitäjänä on määritelty laissa, kun taas yksityinen turva-ala on oma toimista suojautumista varten, Mikkonen määrittelee.

– Asiakas itse päättää, haluaako hän käyttää siihen erikoistuneita liikkeitä ja toimittajia. Usein vakuutusehdoissa on kohtia, jotka edellyttävät suojautumista. Myös kansainväliset toimijat ovat tuoneet meille uudenlaista turvallisuuskulttuuria. Tietysti yhteiskunnan muuttuminen niin, että enää ei kunnioiteta kovin paljon toi-

sen omaisuutta ja pieni häiriönteko on yleistynyt, edellyttää suojautumista. Sitä kautta meidän roolimme yhteiskunnassa löytyy.

Hän kiteyttää, että sekä viranomaisilla että yksityisellä turva-alalla on oma selkeä roolinsa. Yksityinen ala on viranomaistoimintaa tukeva eikä toiminta ole ristiriitaista tai päällekkäistä. Myös yhteistoimintasuhteet viranomaisten kanssa ovat kunnossa.

Yksityisen turvallisuusalan toimintaa koskeva lainsäädäntö on melko tuore, vuodelta 2002. Mikkonen toteaa lainsäädännön olevan

Toimitusjohtaja Jarmo Mikkonen Securitas Oy:n hälytyspalvelukeskuksessa Helsingin Vallilassa. Keskus vastaanottaa valvonta- ja hälytystietoja sekä laitteiden toimintahäiriöilmoituksia asiakkaiden kiinteistöistä ja muista kohteista ympäri vuorokauden kaikkialta Suomesta.

perusteiltaan kunnossa, mutta joitakin toiveita turvallisuusalalla on sen suhteen. Alalla on käynnissä hanke, jossa haetaan pientä hioamista ja järkevöittämistä.

– Yksi ongelma on, että samoja asioita on monessa laissa, jolloin kaikille osapuolille on haaste pysyä kärryllä vivahde-eroista esimerkiksi toimivaltuuksissa. Järjestyksenvalvonnasta on oma laki ja lisäksi järjestyslaissa on osio, joka koskee järjestyksenvalvontaa julkisen liikenteen kulkuneuvoissa, asemapaikoilla ja kaupakeskuksissa. Kun nämä lait on jouduttu säätämään eri kokonaisuuksina, on tullut monta eri lakia, jotka joudutaan ottamaan huomioon.

YRITYKSET HALUAVAT HÄIRIÖTÖNTÄ TOIMINTAA

Mikkonen painottaa, että vaikka kuluttajat ovat lukumääräisesti eniten kasvava asiakasryhmä, yksityinen tur-

vallisuusala elää bisnes to bisnes -kaupasta, johon laskeaan myös julkinen sektori.

– Lähtökohtaisesti asiakkaat haluavat häiriötöntä toimintaympäristöä. Se on ollutkin yksi suomalaisen yhteiskunnan valttikorteista liiketoiminnassa. Mahdolliset häiriötekijät riippuvat esimerkiksi toimialasta ja sijointipaikasta. Yleistä on, että asiakkaat tekevät arvion siitä, millaisia uhkia heidän toimintaansa kohdistuu, miten todennäköisiä ne ovat ja tämän arvion perusteella tekevät ratkaisun, millä tavoin niiltä suojautuvat.

Vaihtoehtoja suojautumiseen on tarjolla runsaasti. Mikkosen jaottelun mukaan toimitilaturvallisuudessa on kolme toisiaan täydentävää osa-alueita: rakenteiden turvallisuus, tekninen valvonta ja turvallisuuspalvelut. Rakenteellisilla ratkaisuilla tarkoitetaan rakennusten seinä, suoja-alueita, aitoja, portteja, ovia, lukkoja, ikku-

noita ja muita vastaavia. Teknisellä valvonnalla tarkoitetaan esimerkiksi kulunvalvonta-, tv-valvonta- ja rikosilmoitinjärjestelmiä. Turvallisuuspalveluja puolestaan ovat esimerkiksi hälytyskeskuspalvelu, piiri- ja paikallisvartiointi ja vastaanottovirkailijatoiminta.

KULUTTAJILLA KYSE TUNNEBISNEKSESTÄ

Jarmo Mikkosen näkemyksen mukaan kuluttajatkin ostavat tietyllä tavalla häiriötöntä toimintaa. Kun yrityksillä ja laitoksilla häiriö voi aiheuttaa tuotannon keskeytyksiä ja taloudellisia menetyksiä, kuluttajilla häiriö voi liittyä enemmän omaisuuden tunnearvoihin. Kodit, kesämökit, autot ja veneet ovat ihmisille tärkeitä muussakin kuin varallisuusmielessä, ja niitä halutaan suojata.

– Kuluttajat haluavat ostaa mielenrauhaa. Ennen vanhaan naapuriyhteisö oli kiinteämpi ja myös toisen

omaisuudesta huolehdittiin; valvonta oli luontevaa. Enää tällainen yhteisöllisyys ei ole niin voimakkaasti mukana valvontamekanismeissa. Toisaalta myös omaisuuden varallisuusarvot ovat nousseet. Lisäksi kodin hälytyspalvelusta on tulossa joka kodin tuote. Kustannustensa puolesta se on jo lähes jokaisen saavutettavissa. Myös tämä on luonut sitä, että halutaan varmuutta ja häiriöttömyyttä, Mikkonen arvioi kysynnän kasvua.

– Rikostilastot sinänsä eivät ole pahentuneet. Toki häiriökäyttäytyminen näkyy entistä enemmän ja tehdään sellaista ilkivaltaa, jossa ei ole mitään järkeä. Huumeidenkäytön tilastot kertovat omaa kieltään. Varmaan näillä on vaikutuksensa, mutta ne eivät mielestäni ole ainoa faktinen syy kuluttajien tuloon turvapalveluiden piiriin.

Mikkosella on mielikuva, että yleisesti ottaen pelolla ei →

Jarmo Mikkonen arvioi yksityisen turvallisuusalan tulevaa kehitystä niin, että erikoistuminen jatkuu ja vartioimistehtävät ja omaisuuden turvaaminen tulevat yhä enemmän osaksi arkea.

→ markkinoida turvallisuuspalveluja. Hän myöntää, että varmaan ylilyöntejäkin on ollut, koska asiasta on keskusteltu ajoittain. Alan kanta tällaiseen markkinointiin on tietenkin ehdottoman kielteinen. Hän uskoo, että myös ostajan mielenkiinto syntyy muista seikoista kuin peloista.

Hän muistuttaa, että vartiointi ja hälytyslaitteet eivät sinänsä estä rikosta. Laitteilla saadaan kuitenkin tapahtumasta välitön havainto ja siihen voidaan reagoida nopeasti. Siinä tapauksessa, että varas huomaa hälytyslaitteet ja menee pois, ne voivat tietysti myös estää. Ennaltaehkäisevä vaikutus onkin keskeinen.

Mikkonen ei usko Suomen kehityksen menevän Amerikasta tuttujen aidattujen asuinalueiden suuntaan tai ihmisten jakautumiseen turvallisuuden suhteen A- ja B-luokan kansalaisiin, mitä julkisuudessa on joskus pidetty uhkana.

– Merkit tällaiseen laajamittaisena yhteiskunnallisena ilmiönä ovat olleet aika vähäisiä. Esimerkiksi aidatut alueet ovat lähinnä yksittäistapauksia ja liittyvät valinnanvapauden omatoimisen suojautumisen toteuttamisessa.

YRITYKSEN KANSAINVÄLISYYS VAHVUUS

Yksityinen turvallisuusala on keskittynyt vahvasti Suomes- ja isoimmat yritykset ovat

kansainvälisiä. Suomen Securitakselle konsernin kansainvälisyydellä on erittäin suuri merkitys.

– Yhtäältä meidän yrityksenä on helppo tuoda palveluja ja ratkaisuja kotoisille markkinoille, kun niistä on jo saatu kokemusta kansainvälisen verkon kautta. Toinen seikka on, että henkilöstölle tämä tarjoaa monipuolisia uramahdollisuuksia. Meillä on esimerkiksi stipendijärjestelmä, jossa yksittäisiä vartioita lähetetään toiseen maahan tutustumaan tiettyyn toimintaan. Lisäksi se luonnollisesti helpottaa kansainvälisten asiakkaiden hoitamista, Mikkonen arvioi.

Euroopan mittakaavassa turvallisuuspalveluissa ollaan hänen mukaansa menossa samaan suuntaan. Erityisesti Pohjoismaissa turvallisuuspalveluiden kysyntä on hyvin samankaltaista. Pohjoismaat poikkeavat jonkin verran Etelä- ja etenkin Itä-Euroopasta. Näissä maissa käytetään enemmän pelkkää vartiointipalvelua. Pohjoismaissa taas laitteistot ja henkilöstöpalvelut ovat pitkälle integroitu; fyysisen työn ja teknisten järjestelmien yhteiskäyttö on tehokasta.

– On hyvä, että myös viranomaiset ovat nyt kehittämässä Euroopan tason tarkastelua – mikä osa on kansallista lainsäädäntöä ja onko ylikansallista lainsäädäntöä. Nyt alan sääntely

on vielä hyvin paljon kansallisella puolella.

RIKOLLISUUDEN EHKÄISYYN PANOSTAMISTA TARVITAAN

Yksityisen turva-alan näkökulmasta katsottuna suomalaiset viranomaiset ja poliittiset päättäjät ovat onnistuneet kriminaalipolitiikan hoitamisessa kohtalaisen hyvin.

– En edes halua lähteä lausumaan, ovatko esimerkiksi rangaistuskäytännöt liian rankkoja vai liian lieviä. Sitä paitsi jos aste olisi toinen, keskustelua käytäisiin yhä suuntaan ja toiseen. Sopimusyhteiskunnassa tarvitaan tällaista keskustelua. Myös tutkinnan ja syyteharkinnan luvut puhuvat puolestaan viranomaisten onnistumisesta, Jarmo Mikkonen pohtii.

– Ovatko ennaltaehkäisevät toimenpiteet sitten riittävän laajoja ja kovia? Minusta ennaltaehkäisystä keskustellaan nykyään aktiivisesti. Sitä osoittaa esimerkiksi sisäasiainministeriön hanke elinkeinoelämän ja viranomaisten yhteisestä strategiasta yrityksiin kohdistuvien rikosten torjumiseksi, kaikki paikalliset rikosentorjuntahankkeet sekä monet EU:n kannanotot. Ennaltaehkäisyä kehittämässä on järjestöjä, viranomaisia ja elinkeinoelämää. Ainakin on tehty enemmän kuin aikaisemmin. Toisaalta korostetaan myös omatoimisen

suojautumisen merkitystä, joka sekin on hyvä asia rikoksia vähentävänä tekijänä.

Mikkonen nostaa esille, ettei Suomessa ole sellaista kovaa rikollisuutta kun esimerkiksi Ruotsin arvokuljetusryöstöt. Hän ei usko sen olevan aivan sattumaa, vaan viranomaisten ja muun yhteiskunnan toiminnalla on siinä oma merkityksensä. Kriminaalipolitiikan ennaltaehkäisevää työtä voi verrata ennaltaehkäisevään terveydenhuoltoon, jossa panostamalla terveyden ylläpitämiseen vähennetään sairauksia. ■

Vartijoiden ja järjestyksenvalvojen toimivaltuuksien rajat ovat ainakin joiltakin osin epämääräisiä.

■ TIMO KERTTULA

Vartioimisliikkeet julkisen vallan rinnalla – uhka vai mahdollisuus

Yksityisten turvallisuuspalvelujen yhteiskunnallinen merkitys on kasvanut. Vartija on muuttunut perinteisestä yöaikaan kiertävästä teollisuusvartijasta näkyväksi yksityisten ja yhteisöjen palvelijaksi. Kauppakeskuksissa ja keskustakortteleissa on huomattavasti todennäköisempää törmätä vartijaan kuin poliisiin. Lisäksi järjestyslaissa on mahdollistettu vartioimisliikkeiden palveluksessa olevien järjestyksenvalvojen toiminta kauppakeskuksissa, liikenneasemilla ja liikennevälineissä.

Vartioimisliikkeiden rooli on osin muuttunut. Ihmisten turvattomuuden tunne on kasvanut. Samoin rikollisuuden pelko lisääntyy, vaikka rikostilastot eivät välttämättä synkkene.

Yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitäminen on ollut perinteisesti viranomaisten tehtävä. Käytännössä siitä on vastannut ennen kaikkea poliisi. Julkisen vallan velvollisuutena on tietyn perusturvallisuustason takaaminen. Siihen kuuluu muun ohella katurauhavyypinen yleinen järjestys ja turvallisuus. Yksityisistä turvallisuuspalveluista annettussa laissa vartioimisliikkeitä onkin kielletty ottamasta vastaan toimeksiantoa, joka käsittää sitoumuksen yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämisestä. Toisaalta ne saavat kuitenkin ottaa vastaan toimeksiannon järjestyksenvalvojatehtävistä, joissa on kysymys juuri järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämisestä. Onko siis yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitäminen enää julkisen vallan monopoli?

Tavallisen kansalaisen saattaa olla vaikea mieltää vartijan tai järjestyksenvalvojan juridista asemaa. Melkoisen kohtuutonta olisi edellyttää kansalaisen olevan perillä siitä, että järjestyksellään mukaisen järjestyksenvalvojan toimivaltuudet ovat muiden järjestyksenvalvojien toimivaltuuksia vähäisemmät. Viime kädessä vartioimisliikkeiden roolin muuttumiseen liittyy myös suurempia kysymyksiä. Uhkana on toisinaan

pidetty jopa sitä, että ihmiset jaetaan turvallisuuden suhteen A- ja B-luokan kansalaisiin: niihin, joilla on varaa maksaa turvallisuudesta ja niihin, joilla ei ole.

Vartioimisliikkeiden toimintaan mahdollisesti liittyviä ongelmia on kuitenkin syytä varoa paisuttelemasta liikaa. Edelleen vain pieni osa vartioimisliikkeiden toimeksiannoista on järjestyksenvalvomista. Myös vartijat toimivat edelleen useimmiten yleisöltä suljetuilla alueilla ja suorittavat perustehtäväänsä eli omaisuuden vartiointia. Vastaavasti esimerkiksi tilastoihin vartijoiden ja järjestyksenvalvojien määristä on syytä suhtautua varauksellisesti. Yksi poliisi ei välttämättä tilastollisesti vastaa yhtä vartijaa tai järjestyksenvalvojaa, koska huomattava osa yksityisten turvallisuuspalveluiden työntekijöistä on osa-aikaisia.

LAINSÄÄDÄNNÖLLÄ VAHVISTETTU OLEMASA OLLUT TILANNE

Kiistatonta kuitenkin lienee, että vartioimisliikkeiden rooli on osin muuttunut. Ihmisten turvattomuuden tunne on kasvanut. Samoin rikollisuuden pelko lisääntyy, vaikka rikostilastot eivät välttämättä synkkene. Vartioimisliikkeiden roolin muuttuminen järjestyksen ja turvallisuuden

ylläpitämisessä liittyy nähdäkseni ennen kaikkea poliisin resurssien riittämättömyyteen. Yhteiskunnan muuttuessa poliisilla ei yksinkertaisesti ole mahdollisuuksia vastata turvallisuudesta yksin. Jos poliisi ei ota hoitaakseen käytännön järjestyksenpitoa esimerkiksi kauppakeskuksessa, jokin muu taho sen ottaa.

Vartioimisliikkeiden roolin muuttumiseen liittyy toinenkin kysymys. Julkisuuressakin on toisinaan väitetty, että vartioimisliikkeet ovat ottaneet hoitaakseen aiemmin poliisille kuuluneita tehtäviä. Säädöstatolla näin varmasti onkin, koska järjestyksellään vartioimisliikkeiden tosiasiallinen rooli järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämisessä on vahvistettu. Käytännössä muutos ei kuitenkaan ole ollut näin radikaali. Vartioimisliikkeiden järjestyksenpidollinen tehtävä on vahvistettu nimenomaan sellaisilla alueilla, joilla poliisi ei koskaan ole ollut aktiivinen toimija. Kauppakeskukset ovat hyvä esimerkki. Lainsäädännöllä on vain vahvistettu pitkään olemassa ollut tilanne. Varsinaisen katurauhan ylläpitäminen kuuluu edelleen poliisille.

Mistä sitten johtuu, että vartioimisliikkeet ovat alun perin saaneet hoitaakseen

järjestyksenpidollisia tehtäviä? Se voi liittyä väestön ajankäyttötapojen ja kaupunkirakentamisen muutoksiin. Ihmiset viettävät aiempaa enemmän aikaansa sellaisissa paikoissa, jotka ovat yksityisessä omistuksessa mutta yleisessä käytössä. Järjestyksenpidon velvoitteet ovat jääneet ennen kaikkea omistajan kontolle. Kehitykseen liittyy myös ongelmia. Kun alueiden yksityiset omistajat sääntelevät järjestyksenpitoa, on mahdollista, että järjestyskauppakeskuksessa on erilainen kuin julkisen vallan ylläpitämä järjestys. Tämän vuoksi toiminnan riittävä viranomaisvalvonta on tärkeää.

OIKEUDELLISESTI MONIMUTKAINEN TILANNE

Vartioimisliikkeiden roolista käytävään keskusteluun liittyy lukuisia oikeudellisia aspektoja. Valitettavasti yksityisiin turvallisuuspalveluihin on vielä kohdistettu varsin vähän oikeustieteellistä tutkimusta. Vartioimisliiketoiminnalla on sekä valtiosääntö- että rikosoikeudellisia liittymäkohtia. Valtiosääntöoikeudellinen näkökulma liittyy esimerkiksi siihen, millä edellytyksillä yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämistehtäviä yleensä voidaan antaa julkisen vallan ulkopuolisille toimijoille. Vartijoiden ja järjestyksen-

Yksityisten turvallisuuspalvelujen roolin muuttumiseen on vaikea suhtautua neutraalisti. Usein tunnutaan olevan kategorisesti joko roolin kasvattamisen puolella tai sitä vastaan.

valvojen toimivaltuuksien rajojen selvittäminen edellyttää puolestaan rikosoikeudellista näkökulmaa. Välttämättä eri näkökulmia ei voi kovin selkeästi erottaa toisistaan.

Perustuslaissa on säädetty niistä edellytyksistä, joiden vallitessa julkisen vallan käyttöön liittyviä tehtäviä voidaan antaa muille kuin viranomaisille. Perustuslain mukaan merkittävää julkisen vallan käyttöä sisältäviä tehtäviä ei voida antaa viranomaiskoneiston ulkopuolelle ensinkään. Eduskunnan perustuslakivaliokunta onkin joutunut arvioimaan sitä, pysyvätkö vartioimisliikkeille annetut tehtävät ja toimivaltuudet sellaisissa rajoissa, että kyse ei ole merkittävän julkisen vallan käytöstä. Tähän liittyviä kannanottoja perustuslakivaliokunta on antanut mm. järjestyksenvalvojalaista, yksityisistä turvallisuuspalveluista annetusta laista sekä järjestyslaista.

Valtiosääntöoikeudellisia ongelmia ei ole omiaan vähentämään se, että yleisen järjestyksen ja turvallisuuden käsitteen sisältö sinänsä on epäselvä. Jos yleisellä järjestyksellä tarkoitetaan usein esitetyn käsityksen mukaisesti normaalin tilan säilymistä lähinnä yleisillä paikoilla, ongelmaksi jää se, mitä normaalilla tilalla tarkoitetaan. Kuitenkin käsitteen pitäisi

havainnollistaa ja määrittää poliisi- ja vartioimisliiketoiminnan välistä rajaa. Tämän vuoksi olisi ehkä syytä pohdita sitä, pitäisikö rajanveto tehdä jollakin toimivammalla kriteeristöllä.

Myös se on aina otettava huomioon, että vartioimis- ja järjestyksenvalvojatehtävien suorittajilla on mahdollisuus puuttua korostuneesti ihmisten perusoikeuksiin. Kyse on siis ns. perusoikeusherkestä tehtävistä. Perustuslakivaliokunta onkin ottanut kantaa myös vartijoiden ja järjestyksenvalvojen toimivaltuuksien ja perusoikeuksien rajoitusedellytysten suhteeseen.

Perustuslakivaliokunta on katsonut, että vartijat ja järjestyksenvalvojat toimivat erityisiä toimivaltuuksiaan käyttäessään rikosoikeudellisella virkavastuulla. Toisaalta toiminta perustuu käytännössä usein ns. jokamiehen oikeuksien käyttöön, johon virkavastuuta ei ole yleensä liitetty. Esimerkiksi vartijalla on poistamiseen, kiinniottamiseen sekä turvallisuustarkastuksen tekemiseen liittyviä erityisiä valtuuksia. Kun vartija toimii hätävarjelu- tai pakkotilatilanteessa, hänen asemansa vastaa tavallisen kansalaisen asemaa.

Jokamiehenoikeuksia säädetessä ei välttämättä ole otettu huomioon sitä, että näille oikeuksille saattaa

syntyä eräänlaisia ammattimaisia käyttäjäryhmiä. Tämä on otettava huomioon myös vartijoiden ja järjestyksenvalvojen toimivaltuuksista käytävässä keskustelussa. Jos yksityisten turvallisuuspalveluiden toimijoille säädetään kovin paljon erityisiä toimivaltuuksia, merkittävän julkisen vallan käytön rajat tulevat helposti vastaan. Jos heidät taas jätettäisiin tyystin jokamiehen oikeuksien varaan, he saattaisivat pudota rikosoikeudellisen virkavastuun ulkopuolelle.

Vartijoiden ja järjestyksenvalvojen toimivaltuuksien rajat ovat ainakin joiltakin osin epämääräisiä. Esimerkiksi vartijan poistamisoikeutta koskevan säännöksen sanamuoto näyttäisi viittaavan jossakin määrin laajempaan poistamisoikeuteen kuin mikä oikeuden sisältö perusoikeusmyönteisen tulkinnan valossa voisi olla. Myös toimivaltuuksien systematisoinnissa voisi olla tarkentamisen varaa. Nyt vartijoiden ja järjestyksenvalvojen toimivaltuuksia koskeva sääntely on hajallaan eri laeissa. Esimerkiksi järjestyslaissa tarkoitettun järjestyksenvalvojan toimivaltuuksien osalta järjestyslaissa on viittaussäännös järjestyksenvalvojalakiin, minkä jälkeen järjestyslaissa on todettu, mitä järjestyksenvalvojalain mukaisia toimi-

valtuuksia järjestyslaissa tarkoitettulla järjestyksenvalvojalla ei kuitenkaan ole. Edellinen lause ilmaisee kapulakielisyydessään sen, mistä on kyse; systematisoinnin tarve olisi ilmeinen.

YKSITYISEN ALAN ROOLISTA KESKUSTELTAVA

Yksityisten turvallisuuspalvelujen roolin muuttumiseen on vaikea suhtautua neutraalisti. Keskustelussa tunnutaan usein olevan kategorisesti joko roolin kasvattamisen puolella tai sitä vastaan.

Eräs asia tuntuu keskustelussa kuitenkin usein unohtuvan. Jos halutaan, että poliisi hoitaa kaiken yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämisen, pitäisi kyetä takaamaan poliisille riittävät resurssit tähän. Lienee realistista lähteä siitä, että turvallisuustarpeen ilmetessä turvaututaan niihin mahdollisuuksiin, joita yhteiskunnassa tosiasiaassa on tarjolla. ■

Kirjoittaja on lehtori Laurea-ammattikorkeakoulussa. Kirjoitus perustuu hänen lisensiaatintutkimukseensa Yksityinen poliisiko? Tutkimus vartioimisliikkeiden toimintaedellytysten muuttumisesta.

Ihmisten laitton kuljettaminen rajojen yli Euroopassa

Ihmisten laitton liike rajojen yli ei ole uusi ilmiö; sitä on tapahtunut niin kauan kuin rajoja on ollut. Aika ajoin eri maissa huolestutaan laittomasti maahan pyrkivien ihmisten määräästä, kuten viimeisen vuosikymmenen aikana läntisen Euroopan maissa. Laitton maahantulo, turvapaikka-asiat ja pakolaiskysymykset menevät sekaisin, ja seuraus on, että päättäjät näkevät asian vaikeaselkoisena ja ongelmallisena. Seuraavassa esitetään joitakin tuloksia kolmen EU-maan tutkimushankkeesta, joka koskee laitonta maahanmuuttoa. Tähän Euroopan Unionin AGIS-ohjelman rahoittamaan hankkeeseen osallistuvat Viro, Suomi ja Iso-Britannia.

Euroopan Unionissa ihmisten tulee saada liikkuu vapaasti jäsenmaasta toiseen. Tarkoituksena on edistää työvoiman vapaata liikkuvuutta ja varmistaa, että työvoiman kysyntä ja tarjonta kohtaavat. Kuten viimeaikainen tutkimus on osoittanut, kaupalliset markkinat ja työmarkkinat eivät kuitenkaan kehity tasatahtiin. Ihmisten vapaa liikkuvuus taloudellisen kehityksen edistämiseksi tuo mukanaan uhkia, joista yksi koskee työmarkkinoiden hyväksikäyttöön tähtäävää laitonta maahantuloa.

Yksi vastaus, jonka EU on kehittänyt laitonta maahanmuuttoa vastaan, on ollut kiristää rajavalvontaa erilaisten

yhdistyöratkaisujen avulla. Eräät yksittäiset jäsenmaat ovat tiukentaneet maahanmuuttoa koskevia rajoituksia. EU on myös ryhtynyt toimenpiteisiin ulkorajojensa turvaamiseksi, jotta voitaisiin sallia ihmisten vapaa liikkuminen EU:n sisällä. Nämä reaktiot osoittavat, että EU ja sen jäsenvaltiot ovat huolestuneita rajojen pitävyydestä. FRONTExin perustaminen on yksi ratkaisu, jolla EU on halunnut varmistaa ulkorajojaan. Jäsenmaiden kahdenvälisiä sopimuksia on puolestaan tehty selkeästi rajojen turvaamista silmällä pitäen. Jälkimmäisistä esimerkkejä ovat molemminpuoleisten kontrollien käyttöönotto

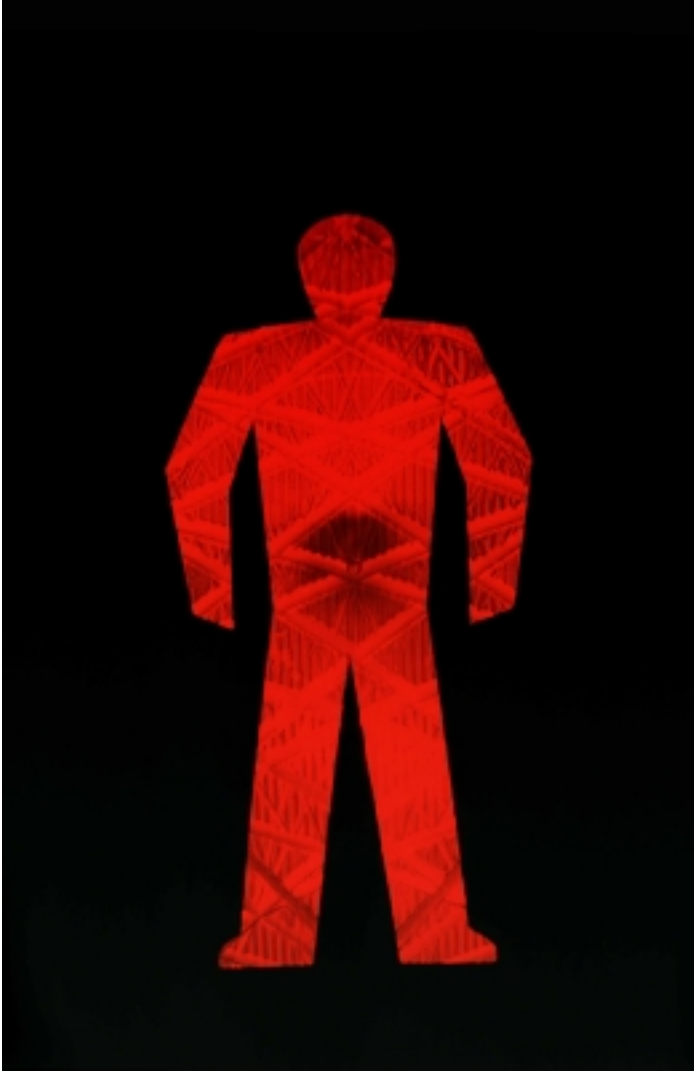
Englannin ja Ranskan kesken vuonna 2005 ja niin sanottu PTR-yhteistyö (poliisi-tulliraja) Suomen ja Venäjän kesken.

EUROOPASSA LÄHTÖ-, KAUTTAKULKU- SEKÄ KOHDEMAITA

Sekä EU:n että yksittäisten jäsenvaltioiden tasoilla on siis toteutettu lukuisia ratkaisuyrityksiä. Lisäksi jäsenvaltioiden ja naapurimaiden kesken on kehitetty huomattavaa lainvalvonta- ja politiikkayhteistyötä. Kaikista toimenpiteistä huolimatta laitton maahanmuutto näyttää edelleen muodostavan ongelman kolmesta syystä. Ensiksikin EU:n alueelle laittomasti saapuvi-

en henkilöiden todellinen määrä on tuntematon, ja sitä voidaan vain yrittää arvioida. Toiseksi on tiedossa, että ihmisiä kuljetetaan laittomasti rajojen yli, ja tunnetaan useita suosittuja rajanylityspaikkoja. Kolmanneksi on myös jonkin verran havaintoja naisia ja lapsia koskevasta ihmiskaupasta (miehiä koskevaa ihmiskauppaa on tutkittu hyvin vähän eikä siitä siksi ole juuri tietoa).

Ei voida olettaa, että kaikki EU:n jäsenmaat olisivat yhtä suosittuja kohdemaita. Niinpä toiset maat ovat kohdemaita, kun taas toiset voidaan määrittellä lähtö- tai läpikulumaiksi. Suomi näyttää sekä läpikulku- että kohde-

On erittäin paljon ihmisiä, jotka joko yrittävät ylittää rajoja laittomasti tai onnistuvat siinä. Suurin osa heistä on avustettu rajan yli.

maalta, Viro tuntuu olevan sekä lähtö-, läpikulku- että kohdemaana, kun taas Iso-Britannia toimii pääasiassa kohdemaana.

Laittomasti maassa oleskelevien määrää on erittäin vaikea arvioida. Ison-Britannian hallitus on rahoittanut useita tutkimushankkeita, jotta tätä

kyettäisiin jollakin tarkkuudella arvioimaan. Monikulttuurisessa Isossa-Britanniassa on vaikea tunnistaa laittomasti maassa oleskelevia sen enempää ulkoisten ominaisuuksien kuin kielitaidonkaan perusteella.

Eräs menetelmä laittoman väestön määrän arvioimisek-

si on ns. jäännösmenetelmä. Sen lähtökohtana on Ison-Britannian väestönlaskennassa kirjattu ulkomaalaissyntyinen väestö huhtikuussa 2001. Tästä luvusta vähennetään maassa laillisesti asuvan ulkomaalaissyntyisen väestön määrä. Erotus on laittomasti maassa oleskelevien arvioitu määrä.

Tällainen arviointimenetelmä kärsii huomattavista ongelmista. Jo Woodbridge (2005) esittää, että tämä luku olisi Isossa-Britanniassa suuruusluokaltaan 430 000, eli 0,7% maan koko väestöstä. Ei ehkä kuitenkaan ole syytä takertua maassa laittomasti oleskelevien henkilöiden täsmällisiin määriin – on selvää, että EU tarjoaa monille ihmisille mahdollisuuksia, joita heillä ei ole omassa kotimaassaan. On myös ilmeistä, että EU houkuttelee monia ihmisiä EU:n ulkopuolisista maista, ja laittomasti maahan tuleminen sekä laittomasti maassa oleskelemisen etuja tavoitellaan niihin liittyvistä vaaroista ja vaikeuksista huolimatta.

IHMISTEN KULJETTA- MISEEN RAJOJEN YLI MONIA MALLEJA

EU:n tarjoamat taloudelliset mahdollisuudet luovat edellytykset ihmisten salakuljetamiselle ja ihmiskaupalle. Salakuljetus ja rajan yli avustaminen tulevat kuvaan, kun henkilö päättää muuttaa ja tällä on varoja – tai perhe tai suku pystyy lainaamaan matkarahat – ostaa matkansa ja

siihen tarvittavat asiakirjat. Näin syntyvät rikollisten ryhmien ja verkostojen samoin kuin yksittäisten rikollisten mahdollisuudet liiketoimintaan. On todisteita siitä, että laajat rikollisverkot liikuttelevat ihmisiä Lähi-idästä, Iranista ja Irakista Euroopan halki Isoon-Britanniaan ja Ranskaan. Tämä avustamisen muoto, jossa muuttoaikaisissa oleva henkilö tekee aloitteen matkalle lähtöön ja pystyy ostamaan matkansa, on alan markkinoiden paremmasta päästä.

AGIS-hankkeessa olemme havainneet, että on monia eri tapoja, joilla ihmisiä avustetaan rajojen yli. He eivät aina pysty ostamaan lentolippua ja väärennetyjä asiakirjoja; sen sijaan he voivat joutua turvautumaan maareitteihin kätkeytyinä rahtikuljetuksiin tai paketti- ja henkilöautoihin. Köyhimmille kyse voi olla vaarallisesta merimatkasta, joka päättyy jollekin EU:n alueen syrjäiselle seudulle, johon heidät jätetään oman onnensa nojaan jatkaamaan matkaansa Euroopan halki määräänpäähänsä. Ison-Britannian tapauksessa tämä merkitsee, että he joutuvat uuteen vaaraan, kun yrittävät kätkeytyä rekkaan päästäkseen Kanaalin ylittävään lauttaan tai junaan.

Voidaan erottaa kolmen tyyppisiä rikollisia rakenteita, jotka tukevat ihmisten kulun järjestämistä rajojen yli. Ensimmäinen tyyppi on kiinteä verkosto. Verkoston jäsenet eivät välttämättä tunne

Kussakin kolmessa laittoman maahantulon avustamisen muodossa erilaiset rikolliset menetelmät tekevät avustamisen helpommaksi ja vähentävät sen riskejä.

→ toisiaan mutta ovat toiminnallisissa yhteydessä. Tällainen verkosto on tavallinen huumausaineiden salakuljetuksessa, koska aineet on siirrettävä konkreettisesti paikasta toiseen. Niinpä tässä avustamisen muodossa, jossa henkilö ostaa räätälöidyn matkapaketin, verkoston jäsenten täytyy siirtää hänet turvapaikasta toiseen, kunnes hän saavuttaa määränpänsä. Verkoston täytyy myös pystyä hankkimaan väärennetyt asiakirjat ja tarpeen mukaan lahjomaan viranomaisia, jotta matkanteko sujuisi. Tätä mallia voidaan kutsua ”organisoitukseksi avustamiseksi”.

Toinen avustamisen tyyppi on sellainen, jossa henkilö ostaa matkansa kohdemaahan erillisinä osina. Siten hän esimerkiksi ostaa väärennetyt asiakirjat tai kätköpaikan ajoneuvossa päästäkseen rajan yli. Voidakseen tehdä tämän hänen on saatava yhteys rikollisryhmiin, verkostoihin tai rikollisiin yksilöihin. Tätä muotoa voidaan nimittää ”omatoimivavustamiseksi”. Tätä tyyppiä luonnehtii se, että avustajat voivat antaa matkustajalle yhteystietoja seuraaviin tahoihin, jotka voivat eri vaiheissa edistää hänen matkantekoaan.

Verkostot, joille nämä kaksi avustamisen muotoa perustuvat, ovat erilaisia. Organisoitussa avustamisessa verkosto suojelee henkilöä lähtöpaikasta perille saakka. Toisessa muodossa suojaa tarjotaan vain matkan tietyille osille. Henkilö on suoja-

matkan kriittisten vaiheiden välissä, kuten esimerkiksi kahden rajanylityspaikan välissä. Siksi tällä menetelmällä matkustavat henkilöt ovat edellisiä alttiimpia joutumaan rikosten uhreiksi tai tulemaan vedetyiksi mukaan rikolliseen toimintaan.

Kolmas avustamisen muoto on ”opportunistinen avustaminen”. Tämä tulee kysymykseen, kun henkilö ostaa vain yhden palvelun. Kyseessä on kahdenvälinen liiketoimi, eikä siihen osallistu monia henkilöitä. Henkilölle ei tarjota suojaa ennen palvelun järjestämistä eikä sen jälkeen.

Kussakin näistä kolmesta tyyppistä erilaiset rikolliset menetelmät tekevät avustamisen helpommaksi ja vähentävät sen riskejä. Väärien asiakirjojen käyttö on yksi tällainen rikollinen menetelmä. Asiakirjojen väärentäminen oli ennen Internetin leviämistä yleensä ryhmä- ja aluespesifiä. Laiton maahanmuuttaja hankki tuolloin väävät asiakirjansa lähtömaassaan toimivalta väärentäjältä. Nykyisin kun organisoitu rikollisuus käyttää hyväkseen Internetiä, laitonta maahanmuuttoa auttavat väävät asiakirjat ovat tulleet entistä helpommin saataviksi, korkeatasoisemmiksi ja yleisemmiksi.

IHMISKAUPPA ERI TOIMINTAA

Ihmiskauppa on erilainen rikollisen toiminnan muoto kuin avustaminen. Ihmiskau- pan erityispiirre on nuorten

naisten (ja muiden ihmisten) houkuttelemineen matkustamaan, ja kun he pääsevät perille, heidät pakotetaan työskentelemään prostituoituina tai orjatyössä painostaen uhkailuin ja väkivallalla taikka velkasuhteella. Rikollinen toiminta ihmiskaupan yhteydessä muistuttaa luultavasti paljon muuta organisoitua rikollisuutta. Henkilöä suojellaan, kun häntä siirretään kohdemaahan. Usein avustaminen sekoitetaan ihmiskauppaan, kun tosiasias- ssa nämä kaksi eroavat toisistaan selvästi, koska avustamisessa ei ole mukana pakkoa tai painostusta.

JOHTOPÄÄTÖKSET

On erittäin paljon ihmisiä, jotka joko yrittävät ylittää rajoja laittomasti tai onnistuvat siinä. Suurin osa heistä on avustettu rajan yli. Avustamisella on monia muotoja. Se voi olla pitkälle organisoitua ja tarjota räätälöidyn palvelukokonaisuuden. Alkeellisimmillaan se taas merkitsee vain sitä, että tarjotaan yksittäisiä palveluja, joita henkilö tarvitsee päästäkseen rajan yli.

On myös selvää, että rikoksia edistetään käyttäen lahjuksia ja korruptiota kriittisissä kohdissa – kuten rajoilla – ja rikollisryhmärakenteita käytetään henkilöiden toimittamiseksi rajan yli.

Ilmeistä on myös, että naiskauppaa prostituutiotarkoituksiin tapahtuu, ja rikolliset rakenteet, jotka ovat sekaantuneet ihmiskauppaan, muistuttavat rakenteiltaan järjestä-

tyneitä rikollisryhmiä.

Kuvioon sisältyy kuitenkin lukuisia tuntemattomia tekijöitä. Paljon mielenkiintoa on esimerkiksi kohdistunut prostituutiotarkoituksiin kaupattuihin naisiin mutta vain vähän lapsia ja miehiä koskevaan ihmiskauppaan. Samoin on vain vähän tutkimusta, joka selvittäisi, mitä ihmisille tapahtuu sen jälkeen kun heidät on avustettu kohdemaahansa, tai siitä miten käy ihmisille, jotka ”juuttuvat” johonkin läpikulumaahan.

Näyttää esimerkiksi siltä, että niin lailliset kuin laittomatkin työmarkkinat käyttävät maahanmuuttajatyövoimaa, mutta sitä ei tiedetä, missä määrin laittomat maahanmuuttajat ovat tiettyjen työmarkkinoiden välttämätön tai olennainen osa. ■

Kirjoittaja on Manchesterin yliopiston rikosoikeudellisen tutkimusyksikön johtaja.

Lähteet saa toimituksesta.

Suomen laittomat maahantulijat

Kolmen maan yhteistutkimuksen Suomen osuudessa kyseltiin PTR-viranomaisten (poliisi, tulli ja rajavartiolaitos) näkemyksiä Venäjän kautta Suomeen tulevista laittomista maahantulojoista. Laittomat tulijat voidaan jakaa maksettuihin tai pakotettuihin ihmisalakuljetuksen uhreihin, poliittisiin pakolaisiin ja paremman elintason perässä kulkeviin siirtolaisiin.

Tämä artikkeli perustuu Suomen, Viron ja Ison-Britannian kaksivuotisen ihmisalakuljetustutkimuksen ensimmäisen vuoden teemahaastattelujen tuloksiin. Suomalainen tutkimus keskittyy niihin matkareitteihin, jotka tulevat Venäjän kautta Suomeen. Matkustajien tarkoituksena on joko jäädä Suomeen tai jatkaa matkaa edelleen joko Schengen-alueella tai Pohjois-Amerikkaan. Tarkastelussa olivat kaikki reitit Venäjältä ja sen kautta Suomeen.

Venäjältä Suomeen voidaan tulla maitse, meritse ja lentäen. Maaliikennettä on koko Suomen ja Venäjän välisellä maarajalla, mutta se keskittyy eteläisille raja-asemille. Matka maitse Venäjältä Suomeen alkaa tai jatkuu Pietarista. Vaihtoehtoina ovat juna, bussi, henkilöauto ja tavaraliikenne. Maiden välinen maaliikenne on tavaroiden ja ihmisten rajanylityksiin suunniteltu ja sen volyymi on kasvussa. Tavaraliikenteen sekaan piiloutumista ei pidetty kovin

yleisenä eikä siitä kerrottu esimerkkejä. Henkilöliikenteeseen piiloutumista tai väärillä matkustusasiakirjoilla matkustamista pidettiin harvinaisena ja siitä kerrottiin vain muutamia esimerkkejä. Suomen ja Venäjän välisen rajan ylittämistä jalkaisin pidettiin epätodennäköisenä ja osin mahdottomana. Suurin este patikoinnille rajan yli on Pohjolan vaativat luonnonolot ja erämaiden laajuus.

Merimatka alkaa Pietarista ja Suomeen tullaan rahtilaitvoissa ja risteilyaluksissa. Lentoreitti Venäjän kautta alkaa tai jatkuu Moskovasta. Moskovan lentokentän kerrottiin olleen aika ajoin ongelmallinen ja sen kautta oli silloin tällöin tullut eri maiden kansalaisia Suomeen puutteellisin ja väärin matkustusasiakirjoin sekä ilman niitä. Finnairille asia on tullut maksamaan virhemaksuina siinä määrin, että se on palkannut erillisen turvayhtiön tarkistamaan Suomeen pyrkivien matkustajien asiakirjat Moskovassa ja Pietarissa.

Esimerkiksi kiinalaisten pääasiallinen reitti Suomeen on suora lento Helsinkiin. Joissakin tapauksissa he ovat käyttäneet Moskovaa välietapina, samoin ovat tehneet bangladeshilaiset ja myös monet afrikkalaiset matkalla Eurooppaan ja Pohjois-Amerikkaan. Päästyään Suomen kautta Schengen-alueelle matkalaisten seuraava Euroopan etappi on yleensä Ruotsi, sitten muut Pohjoismaat, Saksa, Ranska ja Espanja. Houkuttelevin määränpää Euroopassa afrikkalaisille ja kiinalaisille on Iso-Britannia.

Vuonna 2002 Suomeen tuli väärin asiakirjoin Venäjän kautta kymmeniä kurdeja Turkista ja Irakista. Henkilöiden kokoaminen tapahtui Istanbulissa, josta ryhmä kuljetettiin väärin asiakirjojen turvin Moskovaan tai Pietariin. Pietarissa henkilöt saivat väärennetyt Saksan Schengen-viisumin ja heidät vietiin Suomen junaan. Vuonna 2003 entisten IVY-maiden Moldovan, Armenian ja Kazakstanin alueilta tuli rykelminä laittomia maa-

hantulijoita Suomeen. Vuonna 2004 oli ukrainalaisten vuoro. Perulaiset ovat aina käyttäneet yhtä selvää reittiä; ensin lento Moskovaan, josta matkustetaan Suomeen ja matkan määränpäänä ovat Espanja ja Portugali, joissa on paljon maanmiehiä.

MAAHANTULON JÄRJESTELY ORGANISOITUA

Henkilöt eivät yleensä matkusta yksin. Yksittäisen laittoman maahantulijan paljastuessa tilanne on usein se, että muu omatoimimatkailejoiden pienryhmä tai saatettu ryhmä onnistuu jatkamaan matkaa. Samaan aikaan tulleet voidaan yhdistää toisiinsa kenties vasta myöhemmin turvapaikkatutkimuksen yhteydessä valvontakameroiden kuvista tai yhteisistä matkareiteistä, samantyyppisistä kuuteista tai muista toisteista.

Poikkeus ryhmässä matkustamiseen ovat prostituution palvelukseen tulevat, jotka saatetaan lähettää maahan oikein tai väärin paperein yksittellen tilaajan vaatimassa ai-

→ kataulussa. Heitäkin on yleensä rajalla joku vastassa tai ainakin heillä on tarvittava osoite tai puhelinnumero. Toinen yksin tulevien ryhmä ovat yksittäiset kutsutut henkilöt, joiden osoitteen, matkan oikeellisuuden ja tarvittaessa paluun rahoituksen takaa joku suomalainen henkilö tai Suomessa asuva puoliso. Nämä yksittäiset kutsujat voivat olla joko asiallisia tahoja tai rahasta toimivia bulvaaneja, joiden ”puolisot” katoavat heti tai 2–3 kuukauden kuluessa maahantulosta.

Ryhmien maahantulon järjestävät yleensä lähtömaan matkatoimistot. Toimistot voivat toimia rehellisesti kaupallisin perustein tai ne ovat järjestäytyneen rikollisuuden bulvaaneita, jotka markkinoivat aggressiivisesti viisumeja myöntävien konsulaattien lähellä. Matkatoimistot järjestävät matkapaperit oikein tai väärin dokumentein joko lähtömaan jonkin Schengen-alueen lähetystön kanssa tai tilaavat matkustusasiakirjat suoraan jostakin Schengen-alueen lähetystöstä. Matkustusasiakirjoja tilataan hinnan, saatavuuden ja toimitusnopeuden mukaan.

Matkanjärjestäjät hoitavat myös reitityksen, tarkoitukseen sopivan turistiryhmän kokoamisen ja joissakin tapauksissa matkavaluutan ”säilytyksen” matkan ajan, jotta maahantulo-oikeus syntyy. Matkatoimiston opas hoitaa ryhmän rajamuodollisuuksien läpi. Jos matka tapahtuu oikein paperein, mahdollinen korruptio on tapahtunut papereiden saamiseksi ja jos raja ylitetään sopivan rajamiehen ollessa rajalla, korruptio tapahtuu vasta rajalla. Ryhmämatka voi olla ostosmatka (kilotytöt), työmatka (seksi, marjanpoiminta), turvapai-

kan hakijoiden pelastusmatka (tamilit) tai vain selvä salakuljetustapaus (turkkilaiset). Esimerkiksi vuonna 2004 Kaakkois-Suomen raja-asmalle tuli 11 ukrainalaisen ryhmä. Henkilöt oli värvätty työmatkalle, saattaja toi heidät rajalle ja Suomen puolella oli eri henkilö vastaanottajana. Matkalaisten matkaasiakirjat olivat kunnossa ja heillä oli riittävät rahavarat.

Matkasuunnitelmassa olennaista on se, että matkareitistö ja matkan tarkoituksesta tulee uskottava: on varattu majoitus, määränpäästä on jonkinlainen kuva eikä epäolennaisia tavaroita ole mukana. Takavuosina saattoi olla niin, että muutaman päivän turistimatkalle oli otettu mukaan kynttilänjalat ja perheen valokuva-albumit. Uskottava tarina ei ole esimerkiksi sellainen, että mies ja nainen tapaa ja avioituvat Delhissä kolme vuorokautta ennen Venäjän ja Suomen kautta Pohjois-Amerikkaan tapahtuvaa matkaa.

ERITYYPISET ASIAKIRJAVÄÄRENNÖKSET YLEISIÄ

Yksi virheellisten asiakirjojen saamismuoto on erehdyttää viisumin myöntävää tahoja. Yhden Schengen-maan viisumilla voi matkustaa alueella käytännössä rajattomasti, koska sisäisiä rajatarkastuksia ei ole. Erehdyttämistä tapahtuu väriin henkilötietojen, järjestettyjen kutsujen, valheellisen matkantarkoituksen, väriin passien yms. avulla. Esimerkiksi Suomen Murmanskin poliisiyhdistys antaa vuodessa 1000 lausuntoa viisumin tarpeellisuuden oikeellisuudesta ja vain noin 250 lausunnoista on kielteisiä. Viranomaisella ei siis ole kovin kauan aikaa mahdollisuut-

ta tarkastella yksittäistä viisumihakemusta vaan siinä puututaan vain räikeimpiin puutteelluuksiin ja virheisiin kuten aikaisempiin rikoksiin tai prostituutioon syyllistymiseen Suomessa.

Yleisesti haastatteluissa tuotiin esiin, että asiakirjoja väärennetään paljon ja se on helppoa. Asiakirjaväärennöksiä tehdään haastateltavien mukaan erityisen paljon Venäjällä, Liettuassa ja Thaimaassa. Liettuassa ja Thaimaassa väärennetään yleensä koko asiakirja kun taas Venäjällä erityisesti passien ja viisumeiden leimoja. Väärennettävien passien rungot ja viisumipohjat voidaan väärentää tai saada haltuun varastamalla tai lahjomalla. Viime vuosina Venäjällä on ryöstetty myös matkatoimistojen kuriireja, joilla on ollut mukanaan uusia passeja oikeine viisumeineen. Suomeen on viime vuosina saapunut varsin paljon väärennetyillä asiakirjoilla matkustavia erityisesti Kaukoidästä, Venäjältä ja entisistä IVY-maista.

Toisaalta asiakirjan ei aina tarvitse olla väärennetty vaan viisumin sallima maassaoloaika voidaan vain ylittää. Muutamissa tapauksissa Suomessa oleskelevien kiinalaisten ja IVY-maiden kansalaisten on havaittu näin tekevän. Yleensä ajan ylitykset ovat alle 1000 vuorokautta, mutta jopa 10 vuoden ylityksiä on havaittu. Lukumääräisesti viisumiajan ylitykset ovat olleet harvinaisia, vain muutamia kuukaudessa pääkaupunkiseudulla, mutta kiinnijääneiden määrän sanottiin olevan kasvussa. Viisumiajan ylittäminen on helppoa eikä siitä seuraa sanktioita muissa maissa, koska EU-mailla ei ole keskitettyä järjestelmää. Esimerkiksi Ranskan viisumiylitys ei

näy Suomen viranomaisilla viisumin saannin esteenä.

Kolmas yleinen asiakirjojen muuttamiskeino on niiden peseminen. Näin asiakirjasta voidaan häivyttää epäedullisia leimoja tai vaikeuttaa muutettujen ja väärennetyjen leimojen lukemista. Suomen itärajalla jää vuosittain kiinni kymmeniä henkilöitä, joiden passien merkintöjä tai leimoja on muutettu. Yksittäiset henkilöt voivat Venäjällä hakea muutetuilla omilla henkilötiedoilla lukuisia passeja tai käyttää kokonaan toisen henkilön tietoja hakiessaan passia omalla kuvallaan. Pääkaupunkiseudulla toisen asiakirjoilla matkustavia on jäänyt kiinni vuosittain noin 150.

Vaikka asiakirjaväärennöksiä esiintyy paljon Venäjän ja Suomen välisessä liikenteessä, maiden rajaviranomaisten yhteistyö toimii erityisen hyvin. Rajavaltuutettu- yms. järjestelmien ansiosta tietoja voidaan vaihtaa, apua antaa ja yhteistyötä tehdä lähes reaaliajassa. Suurin syy Venäjän kautta tapahtuvaan lailliseen ja laittomaan matkustamiseen ovat maan suuri koko, rajojen pituus, rajanaapureiden kirjo, lahjomiseen altis sekava yhteiskunta, läheiset viisumipaikat suhteet joihinkin valtioihin ja suorat lennot. ■

Kirjoittaja on erikoissuunnittelija Heunissa.

Seuraamuskäytäntö kiristynyt huumausainerikoksissa

Poliisin tietoon saamista huumausainerikoksista suurin osa on nykyisin käyttörikoksia. Vuonna 2005 poliisin tietoon tuli noin 14 400 huumausainerikosta, joista käyttörikoksia oli noin 9 200 (64 %). Huumeiden käyttäjien sakottaminen rangaistusmääräysmenettelyssä on yleistynyt, samalla kun käräjäoikeuksissa käsiteltävien huumausainerikosten määrä on vähentynyt.

Poliisi sai mahdollisuuden sakottaa huumeiden käyttäjiä syksyllä 2001, jolloin rikoslakia muutettiin lisäämällä uusi tunnusmerkistö lieviä huumausainerikoksia varten. Huumausaineen käyttörikosuudistuksen jälkeen seuraamusikäntö on kiristynyt, vaikka lakia säädettäessä korostettiin rangaistukselle vaihtoehtoisten seuraamusten käyttämistä.

Huumausaineen käyttörikoksena rangaistaan huumeiden käyttämisestä ja vähäisen määrän hallussapitämisestä tai hankkimisen yrittämisestä omaa käyttöä varten. Uudistuksessa tehtiin mahdolliseksi rangaistusmääräysmenettelyn käyttäminen, jolloin poliisi voi kirjoittaa käyttörikoksesta sakon. Kun syyttäjän tehtävänä on päättää sakon vahvistamisesta, ei yksittäisiä käyttörikoksia tarvitse enää välttämättä käsitellä käräjäoikeuksissa.

Huumeiden käyttäjien säännönmukainen sakottaminen ei kuitenkaan ollut tavoitteena, sillä lakia säädettäessä korostettiin myös rangaistukselle vaihtoehtoisten seuraamusten käyttämistä. Huomiota kiinnitettiin alle 18-vuotiaisiin nuoriin ja huumeiden ongelmakäyttäjiiin. Nuoret

olisi sakottamisen sijasta puhuteltava ja hoidon tarpeessa olevat käyttäjät olisi ohjattava hoitoon.

Tuoreessa tutkimuksessa on tarkasteltu, minkälaisia vaikutuksia huumausaineen käyttörikosuudistuksella on ollut seuraamusikäntöön. Aineistona on käytetty Tilastokeskuksen tuottamia oikeustilastoja ja mittavaa erikseen kerättyä aineistoa rangaistusmääräyksistä, syyttämättä jättämisistä ja huumeuomioista.

SUURIN OSA HUUMERIKOKSISTA KÄYTTÖRIKOKSIA

Poliisin tietoonsa saama huumausainerikollisuus oli 1990-luvulla voimakkaassa kasvussa, mutta 2000-luvulla kasvu on tahtunut. Huumausaineen käyttörikosuudistuksen jälkeen tämä rikosnimike on vallannut yhä enemmän tilaa poliisitalustoissa. Vuonna 2005 poliisin tietoon tuli noin 14 400 huumausainerikosta, joista käyttörikoksia oli noin 9 200 (64 %). (Ks. kuvio 1 s.16)

KÄYTTÖRIKOKSESTA SAKOTETAAN

Huumausaineen käyttörikoksesta seuraa yleensä sakkorangaistus, joka annetaan

rangaistusmääräysmenettelyssä. Tästä syystä käräjäoikeuksissa käsiteltävien huumausainerikosten määrä on vähentynyt. Uudistus ei ole kuitenkaan johtanut siihen, ettei yksittäisiä käyttörikoksia käsiteltäisi enää laisinkaan tuomioistuimissa. Vuonna 2004 nostettiin yli 600 syytettä käyttörikoksesta päärikoksena. Kaikkien käräjäoikeuksissa käsiteltyjen rikosten joukosta löytyi puolestaan lähes 3 500 syyksi lukevaa käyttörikostuomiota.

Taulukossa 1 (s.17) havainnollistetaan käyttörikoksesta annettuja seuraamuksia. Vuonna 2004 sakkorangaistuksesta oli kyse 96 prosentissa tapauksia. Tarkasteltaessa kaikkien eri seuraamusten jakautumista rangaistusmääräyksiä oli 85 prosenttia, käräjäoikeudessa annettuja sakkoja 11, syyttämättä jättämisistä 3, rangaistukseen tuomitsematta jättämisistä 0,4 ja vankeusrangaistuksia 0,1 prosenttia. Absoluuttisina lukuina tarkasteltaessa rangaistusmääräysmenettelyssä sakotettuja oli 4 420, kun käräjäoikeudessa sakon sai 565 henkilöä. Syyttämättä jätettyjä oli 169 ja rangaistukseen tuomitsematta jätettyjä 21. Vankeusrangaistuksen saaneita oli yhdeksän.

SEURAAMUSKÄYTÄNTÖ

KIRISTYNYT

Huumausaineen käyttörikosuudistuksen jälkeen seuraamuskäytäntö huumausainerikoksissa on kiristynyt. Syyttämättä jättäminen on vähentynyt selkeästi, samalla kun sakkorangaistusten määrä on lisääntynyt. Kuviosta 2 havaitaan, miten rangaistusmääräysmenettelyn käyttö on vuosi vuodelta kasvattanut suosiotaan.

Seuraamuskäytännössä tapahtuneet muutokset käyvät ilmi taulukosta 2. Vuonna 2001 syyttämättä jätettyjä oli 1 400, mutta heidän lukumääränsä pieneni vuoteen 2004 mennessä neljäänsataan. Vuonna 2001 rangaistusmääräysmenettelyssä sakotettuja oli alle 300, mutta vuoteen 2004 mennessä heidän lukumääränsä kipusi yli neljäntuhanteen. Kun mukaan otetaan vielä kärjäoikeudessa sakotetut, kaikkien huumausainerikoksista sakotettujen lukumäärä on lisääntynyt 42 prosenttia. Käytettäessä vertailutietona vuoden 2000 lukuja sakkorangaistusten kasvu on 67 prosenttia, kun taas poliisin tietoonsa saama huumausainerikollisuus kasvoi vain kahdeksan prosenttia.

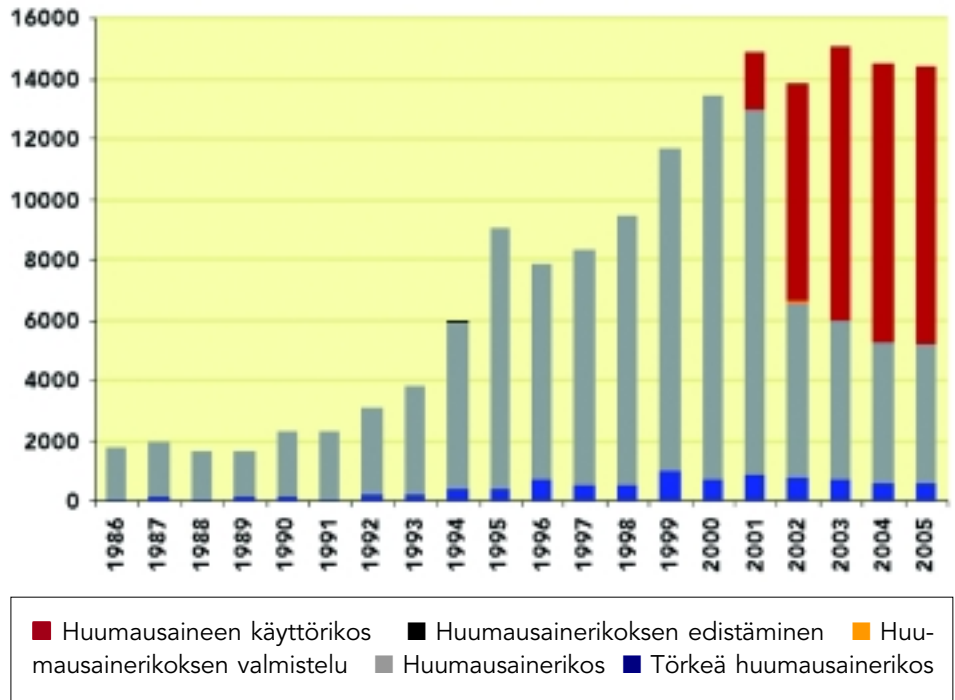
ALAIKÄISIÄ PUHUTELLAAN

Huumausaineen käyttörikosuudistuksessa lähdettiin siitä, että nuorille sakkoa tarkoituksenmukaisempi seuraamus voisi olla puhuttelu. Valtakunnansyyttäjän antamien ohjeiden mukaan syyttäjien pitäisi järjestää puhuttelutilaisuus ensi kertaa huumausaineen käyttörikoksista kiinni jääneille alaikäisille. Tilaisuuteen kutsuttaisiin paikalle paitsi nuori, myös hänen vanhempansa, sosiaalityöntekijä ja poliisi. Tällä tavalla olisi mahdollista yhdistää toisiinsa rikosoikeudellisen moitteen antaminen, sosiaalihuollolliset toimenpiteet ja lähikontrolli.

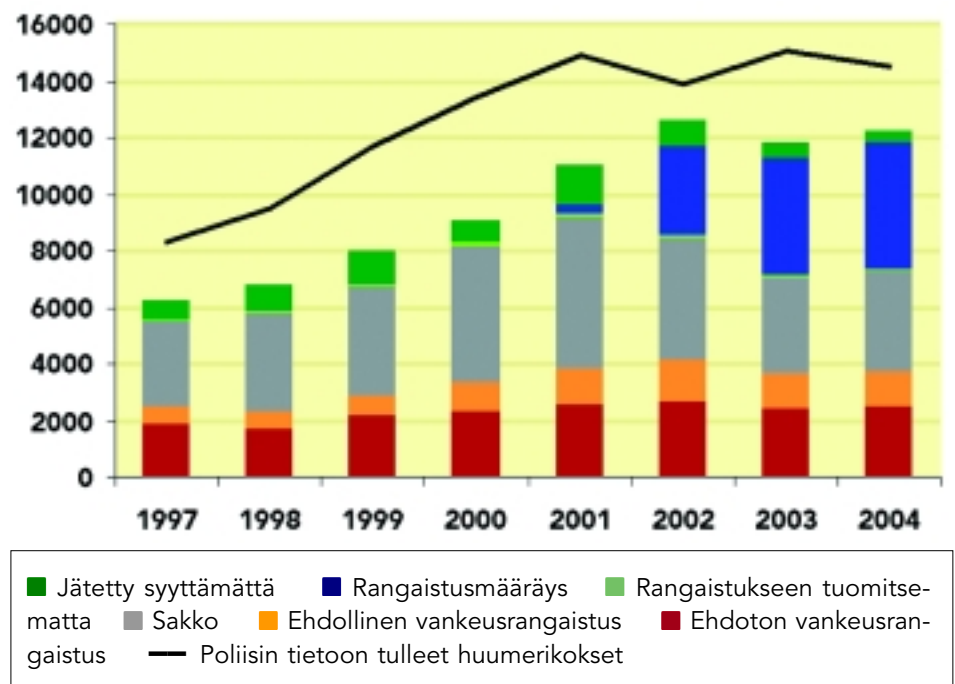
Vuosilta 2001–2003 kerätystä syyttämättäjättämisineistosta löytyi lähes 250 puhuteltua (18 % kaikista päätöksistä). Heistä poikia oli 80, tyttöjä 20 prosenttia. Nuoret olivat yleensä syyllistyneet mietojen huumeiden kokeilemiseen tai käyttämiseen.

Syyttämättäjättämispäätösten mukaan puhutteluissa keskusteltiin tapahtuneesta rikoksesta, siihen johtaneista syistä, rikoksen ilmitulemisen aiheutta-

Kuvio1. Poliisin tietoon tullut huumausainerikollisuus 1986–2005.

Kuvio 2. Poliisin tietoon tulleet huumausainerikokset (RL 50:1-4) ja niistä annetut seuraamukset vv. 1997–2004.

mista seurauksista, nuoren suhtautumista huumeisiin, hänen tulevaisuuden suunnitelmistaan ja huumeiden käyttämisen aiheuttamista riskeistä. Nuori koki usein tekemäänsä huumekokeilua ja vakuutti jatkossa pysyvänsä erossa huumeista.

Valtakunnansyyttäjänviraston tekemien tuoreiden kyselyiden mukaan syyttäjät ovat jatkaneet puhuttelujen järjestämistä. Eri paikkakunnilla on käytössä myös muunlaisia malleja puuttua alaikäisten huumekokeiluihin.

ONGELMAKÄYTTÄJIEN HOITOON-OHJAUSTA PITÄISI TEHOSTAA

Huumausaineen käyttörikosuudistuksessa korostettiin rikosoikeudellisen kontrollin kohteeksi joutuneiden huumeiden ongelmakäyttäjien saamista hoidon piiriin. Valtakunnansyyttäjä on kannustanut syyttäjiä sopimaan omalla paikkakunnallaan toimivista hoitotoimenpiteistä eri viranomaisten kanssa.

Vuosilta 2001–2003 kerätystä syyttämättä jättämistäineistosta löytyi 178 mainintaa hoidosta (13 prosenttia kaikista päätöksistä). Miehiä oli 70, naisia 30 prosenttia. Lähes puolet olivat alaikäisiä. 22 prosenttia päätöksistä tehtiin Rovaniemellä, jossa toimi Hoito syytteen sijaan -projekti.

Valtakunnansyyttäjänviraston tekemien tuoreiden kyselyiden mukaan hoitotapausten määrä on kutistunut lähes olemattomiin. Tämä herättääkin kysymään, ovatko viranomaiset tarpeeksi tehokkaasti ja pitkäjänteisesti pyrkineet huo-

lehtimaan hoidon tarpeessa olevista käyttäjistä.

TOIMENPITEISTÄ LUOPUMISELLE TARVETTA

Toimenpiteistä luopuminen – erityisesti syyttämättä jättäminen huumausainerikoksissa on vähentynyt. Samalla syyttämättä jätetyt ovat joutuneet aikaisempaa tiukempien viranomaistoimien kohteeksi. Yksi tulevaisuuden haasteista on huolehtia siitä, että toimenpiteistä luopuminen säilyy osana seuraamusjärjestelmää. Huumausainerikoksissa sille on aivan erityistä tarvetta, sillä huumeiden käyttäjät, käytön olosuhteet, käyttäjien elämäntilanne ja heidän hoidon tarpeensa vaihtelevat niin paljon, ettei kaavamaisista sakot-

tamista voi pitää tarkoituksenmukaisena seuraamuksena. ■

Tiedot perustuvat tutkimukseen Kainulainen Heini (2006). Seuraamusikäytäntö huumausaineen käyttörikoksissa. Helsinki: Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 219.

Kirjoittaja valmistelee Alkoholitutkimussäätiön rahoittamaa väitöskirjatutkimusta huumeiden käyttäjien rikosoikeudellisesta kontrollista. Hänet tavoittaa Oikeuspoliittisesta tutkimuslaitoksesta.

TAULUKKO 1.

Huumausaineen käyttörikoksesta (RL 50:2a) päärikoksena annetut rikosoikeudelliset seuraamukset vuosina 2001–2004 (%)

	2001	2002	2003	2004
Rangaistusmääräys (poliisin antama sakko)	26,1	65,9	82,2	85,3
Sakko (käräjäoikeudessa annettu sakko)	63,8	24,9	12,2	10,9
Syyttämättä jättäminen	4,8	7,9	4,9	3,3
Rangaistukseen tuomitsematta jättäminen	4,4	1,0	0,6	0,4
Vankeusrangaistus	0,9	0,4	0,1	0,1
Yhteensä	100	100	100	100
(N)	(1139)	(4708)	(5051)	(5184)

Lähde: Laskettu Tilastokeskuksen luvuista

TAULUKKO 2.

Huumausainerikoksista (RL 50:1–4) annetut rikosoikeudelliset seuraamukset vuosina 2000–2004.

	2000	2001	2002	2003	2004	Muutos % 2000/2004	Muutos % 2001/2004
Syyttämättä jättäminen	756	1423	931	547	443	-41,4	-68,9
Rangaistukseen tuomitsematta	168	215	105	81	68	-59,5	-68,4
Sakkorangaistukset ¹	4759	5623	7452	7508	7963	+67,3	+41,6
Vankeusrangaistus	3406	3825	4120	3686	3790	+11,3	-0,9
Yhteensä	9096	11092	12615	11828	12266	+34,9	+10,6

¹Rangaistusmääräys + sakko käräjäoikeudessa

Lähde: Laskettu Tilastokeskuksen luvuista (kaikki syyksi lukevat seuraamukset, pois on jätetty harvoin esiintyvä luokka "muu rangaistus")

Espoon Lyömättömän Linjan yhteistyöverkosto arvioitiin

Espoossa vuonna 2001 aloitetun työn tavoitteena on entistä tehokkaammin vastuuttaa parisuhdeväkivallan tekijää, torjua väkivaltaista käyttäytymistä ja kehittää eri viranomaisten ja muiden väkivaltatyötä tekevien yhteistyötä. Malli rakentui alun perin Espoon poliisin, syyttäjän ja Lyömätön Linja Espoossa -ohjelman välille. Sittemmin se on laajentunut yli kahdenkymmenen yhteistyötahon verkostoksi. Tavoitteena on luoda yhtenäisempi käsitys väkivaltailmiöstä, saada aikaan toimintamalleja ja ohjeistuksia väkivallan tekijöiden ja uhrien kanssa työskenteleville sekä tutustuttaa eri toimijat toisiinsa.

Oikeuspoliittisessa tutkimuslaitoksessa tehdyn tutkimuksen tavoitteena oli kuvata Espoon yhteistyöverkostoa, arvioida yhteistyötä ja selvittää väkivaltarikosten etenemistä rikosprosessissa poliisilta ja syyttäjältä kerätyn materiaalin sekä yhteistyötahojen haastattelujen pohjalta. Viranomaisyhteistyön ohella selvityksessä on tarkasteltu Lyömätön Linja Espoossa -ohjelman toimintaa, asiakaskunnan piirteitä ja asiakkaiden valikoitumista ohjelmaan. Asiakkaiden kanssa tehtävää työtä kuvaava osio perustuu Lyömättömän Linjasta kerättyihin asiakasaineistoihin sekä kolmen ohjelman loppuun suorittaneen miehen ja puoli-

sonsa pahoinpitelemäksi joutuneen naisen haastatteluihin. Vapaaehtoiseen väkivallan katkaisuoohjelmaan osallistumiseen ja valikoitumiseen liittyvät kysymykset nostettiin esiin tutkimuksessa, koska arvioiden mukaan vain pieni osa väkivaltaa parisuhteessaan käyttäneistä miehistä hakeutuu väkivallan katkaisuoohjelmaan, ja lisäksi vain osa ohjelmaan hakeutuneista miehistä suorittaa ohjelman loppuun saakka.

Tutkimus on prosessievaluu- aatio, eikä siinä ole arvioitu Lyömättömän Linjan tarjoman väkivallan katkaisuoohjelman vaikuttavuutta siihen osallistuneiden miesten käyttäytymiseen ohjelman läpikäymisen jälkeen.

TEKIJÄN VASTUUTTA- MINEN OLENNAINEN

Espoon yhteistyöverkoston ja Lyömättömän Linjan väkivaltatyön taustalla vaikuttaa ajattelutapa, jossa väkivalta nähdään yhden ihmisen toiseen kohdistamana vallankäyttönä. Tämän näkemyksen myötä väkivaltatyön merkittäväksi päämääräksi on muodostunut väkivaltaisen miehen vastuuttaminen omasta käyttäytymisestään. Tavoitteena on saada väkivallan tekijä tiedostamaan, että väkivallan käyttäminen on aina valinta, josta hän itse on vastuussa. Samalla painotetaan sitä, että parisuhdeväkivallasta tai sen lopettamisesta ei ole vastuussa sen uhriksi joutunut tai siitä selviytynyt puoliso.

Nimenomaan miesten kanssa työskentelevä Lyömätön Linja Espoossa on ollut erityisen huomion kohteena tässä tutkimuksessa, mikä ei kuitenkaan tarkoita, että yhteistyöverkostossa keskityttäisiin ainoastaan väkivaltaisen miesten auttamiseen. Vä- kivallan uhrien, eli yleensä naisten (ja lasten), turvallisuuden varmistaminen nähdään väkivaltatyön ensisijaisena tavoitteena myös miesten kanssa työskentelemiseen keskittyneessä Lyömättömässä Linjassa. Tästä huolimatta merkittävä osa väkivallan uhreista näyttää jäävän avun piirin ulkopuolelle. Vielä aiempaa enemmän huomiota olisikin syytä kiinnittää siihen, että väkivallan uhrit oh-

Tärkeäksi nähtiin, että myös muut yhteistyötahot ohjaavat miehiä väkivallan katkaisuhjelmaan, koska vain osa väkivallasta tulee poliisin tietoon.

jataan johonkin auttamistahoon.

VERKOSTON TIIVIS YHTEYDENPITO TÄRKEÄÄ

Yhteistyöverkoston jäsenet arvostivat yhteistyössä eniten ajatustenvaihtoa ja muiden väkivaltatyötä tekevien tahojen tapaamista. He kokivat, että muiden toimijoiden työtapojen tuntemus ja eri tahojen pääosin yhteneväiset näkemykset väkivaltatyöstä ovat ensisijaisen tärkeitä tehokkaan ja toimivan yhteistyön ylläpitämiseksi.

Espoon yhteistyöverkostossa tapaamisia on ollut viime aikoina aiempaa vähemmän, mitä jotkut tahoista kritisoivat. Verkoston kokoontumisten ja yhteydenpidon järjestäminen vaikuttaa olevan ensisijaisesti järjestöjen vastuulla. Tiiviin yhteyden ylläpitäminen eri toimijoiden välillä on olennaista myös sen varmistamiseksi, että mahdollisimmat monet väkivallan tekijöistä tulevat ohjatuiksi Lyömättömään Linjaan ja väkivallan uhrin muihin auttamistahoihin.

Väkivallan katkaisuhjelmaan ohjaamisen kannalta tärkeimmäksi koettiin yhteistyö Espoon poliisin väkivaltarikosyksikön ja Lyömättömän Linjan välillä. Poliisin suorittaman rikostutkinnan yhteydessä parisuhdeväkivallasta epäillyltä mieheltä pyydetään suostumusta hänen yhteystietojensa luovuttamiseen Lyömättömälle Linjalle yhteydenottoa varten, ja – jos miehen suostumus yhteystietojen

luovuttamiseen saadaan – mies voidaan kutsua Lyömättömään Linjaan henkilökohdallisesti. Tehokkaan ohjauksen kannalta pidettiin tärkeänä, että mahdollisimman monet poliiseista ottavat Lyömättömän Linjan puheeksi epäillyn kanssa rikostutkinnan aikana. Lisäksi tärkeäksi nähtiin, että myös muut yhteistyötahot ohjaavat parisuhdeväkivaltaan syyllistyneitä miehiä väkivallan katkaisuhjelmaan, koska vain osa väkivallasta tulee poliisin tietoon.

OSALLISTUMISEEN MOTIVOINTI VAIKEAA

Tutkimuksen yhtenä tavoitteena oli pohtia vapaaehtoiseen väkivallan katkaisuhjelmaan osallistumiseen ja valikoitumiseen liittyviä kysymyksiä. Väkivaltaa perheessään tai parisuhteessaan käyttäneistä miehistä vain osa hakeutuu omasta aloitteestaan tai ohjattuna väkivallan katkaisuhjelmaan, ja heistäkin vain osa suorittaa ohjelman loppuun saakka.

Yhteistyötahot kokivat miesten motivoimisen osallistumaan ohjelmaan hyvin haasteellisenä, koska Suomessa väkivaltarikoksista tuomitut ei voida velvoittaa osallistumaan väkivallan katkaisuhjelmaan, eikä ohjelmaan osallistuminen voi olla vaihtoehto rikoksesta seuraavalle rangaistukselle. Näin ollen ainoiksi keinoiksi motivoida miestä sitoutumaan väkivallan katkaisuhjelmaan jäivät ohjaus, neuvonta ja suosittelu.

Tutkimuksessa havaittiin,

että Lyömättömään Linjaan tulleet miehet olivat pääsääntöisesti hakeutuneet ohjelmaan puolisonsa (tai jonkun muun) kehotuksesta havahduttuaan huomaamaan oma väkivaltainen käyttäytymisensä. Monet miehistä olivat hakeutuneet Lyömättömään Linjaan jonkin ”herättävän” kokemuksen jälkeen. Tällaisia kokemuksia olivat esimerkiksi puolison hakeutuminen avun piiriin, eron uhka, poliisin väliintulo tai aiempia vakavampi väkivaltatilanne. Tutkimuksessa haastatellut kolme väkivallan katkaisuhjelman läpikäynyttä miestä kokivat ohjelman hyödylliseksi itselleen.

VAIKUTTAVUUDESTA TARVITAAN TIETOA

Suomalaisen väkivaltatyön kentällä on viime vuosina näkynyt yhä useampia väkivaltaisille miehille suunnattuja auttamishoitoja, joiden tarkoituksena on tavalla tai toisella lopettaa miesten tekemä väkivalta. Väkivaltaisuuden ehkäisemisen ja resurssien oikean suuntaamisen varmistamiseksi olisi kuitenkin syytä tarkastella erilaisia ohjelmia ja viranomaisten toimintatapoja myös vaikuttavuuden näkökulmasta. Millä tavalla väkivaltaisuutta pystytään ehkäisemään? Mikä toimii ja mikä ei?

Espoon yhteistyöverkosta koskevan selvityksen tavoitteena ei ollut vastata väkivallan katkaisuhjelman vaikutuksia koskeviin kysymyksiin, eikä tutkimuksen tarkoituksiin

kerätyn aineiston pohjalta voidaan tehdä johtopäätöksiä Lyömätön Linja Espoossa -ohjelman vaikuttavuudesta. Toivottavaa kuitenkin olisi, että mahdollisessa jatkotutkimuksessa tarkastellaan väkivallan katkaisuhjelmien tosiasiallisia vaikutuksia väkivaltaiseen käyttäytymiseen ja sen ehkäisemiseen. Vaikuttavuusarvioinnissa Lyömätön Linja Espoossa -ohjelma voisi osoittautua hyvinkin hyödylliseksi parisuhdeväkivallan lopettamisessa ja ehkäisemisessä. ■

Kirjoittaja työskentelee tutkijana Oikeuspoliittisessa tutkimuslaitoksessa.

Lähde: Parisuhdeväkivalta moniammatillisen työn kohteena. Arviointitutkimus Espoon yhteistyöverkoston ja Lyömättömän Linjan toiminnasta parisuhdeväkivallan lopettamiseksi. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimustiedonantoja 68. Helsinki 2006.

Todistajille enemmän tietoa

Oikeusministeriön työryhmä on saanut valmiiksi ehdotuksensa valtakunnalliseksi todistajantukiohjelmaksi. Oikeudenkäynnissä kuultavalle todistajalle ja asianomistajalle tulisi kertoa nykyistä enemmän heidän oikeuksistaan ja velvollisuuksistaan. Tarvittaessa todistajalle tulisi järjestää tukihenkilö mukaan oikeudenkäyntiin. Olennaista on tiedottamisen parantaminen monin eri tavoin. Lainmuutoksia ehdotukset todistajan tuen parantamiseksi eivät edellytä.

Työryhmän mukaan on keskeistä, että rikosjutun käsittelyn eri vaiheisiin osallistuvien viranomaisten – poliisin, syyttäjien ja tuomioistuimen – välinen yhteistyö ja tiedonkulku toimivat käytännössä. Tärkeää on, että tieto tukea tarvitsevista todistajista välittyy entistä tehokkaammin esitutkinnasta syyteharkintaan ja edelleen tuomioistuimelle. Jutun käsittelyn eri vaiheissa todistajalle on annettava tietoa ja häntä on tuettava.

Poliisin ja syyttäjien tulisi nykyistä paremmin tiedottaa todistajalle myös asian etenemisestä. Poliisin tulisi lähettää tieto esitutkinnan lopettamisesta ja syyttäjän syyttämättäjättämispäätöksestään asianosaisen lisäksi myös todistajalle. Tiedot voitaisiin lähettää valmiilla lomakkeella, jossa myös kerrottaisiin, että asianomistaja voi edelleen nostaa syytteen, jolloin todistaja saattaa vielä joutua todistamaan.

Avainasemassa perustiedon jakamisessa ovat myös kärjäoikeuksien haastamiset, sillä heidät todistaja

kohtaa usein todistajankutsun tiedoksiantamisen yhteydessä ja yleensä myös kärjäpäivystyksessä ennen oikeuden istuntoa. Kutsun liitteenä lähetetään todistajalle jo nykyisin ohjeita oikeudenkäyntiä varten.

Muun tiedottamisen lisäksi myös todistajia koskevista esitteistä on kerrottava ja niitä on pidettävä nykyistä paremmin saatavilla. Oikeusministeriö on laatinut mm. esitteen oikeudenkäyntiin todistajaksi tulevalle sekä yhteistyössä muiden viranomaisten kanssa esitteen rikoksen kohteeksi joutuneelle.

TODISTAJILLE ERILLINEN ODOTUSTILA

Työryhmä ehdottaa, että kärjäoikeudet nimeäisivät yhteyshenkilön, joka yhteistyössä Rikosuhripäivystyksen kanssa hoitaisi todistajan tukitoimintaan liittyviä käytännön asioita. Todistajalle tulisi todistajan kutsun mukana antaa jatkossa myös tiedote mahdollisuudesta saada tukea.

Kärjäoikeuksiin ja hovioikeuksiin tulisi järjestää erilli-

nen odotustila todistajille. Istuntosaleihin tulisi myös järjestää erillinen tila pelkäävän todistajan kuulemista varten. Tämä ei välttämättä edellyttäisi rakenteellisia muutoksia, vaan tila on tarvittaessa järjestettävissä esimerkiksi sermin avulla. Tarvetta todistajan tukemiseen on myös hallinto-oikeuksissa, erityisesti lasten huostaanottoasioissa ja ulkomaalaisasioissa.

TODISTAJAN TUKEA JO KOKEILTU

Rikosuhripäivystyksellä on meneillään valtakunnallinen Todistajan tukipuhelin -kokeilu. Sen lisäksi Turussa ja Rovaniemellä on käynnistetty kokeilu, jossa todistajalla on mahdollisuus puhelinkeskustelun ja henkilökohtaisen tapaamisen lisäksi saada tarvittaessa tukihenkilö oikeudenkäyntiin. Työryhmän mielestä vastaavaa tukitoimintaa tulisi olla saatavissa koko maassa.

Todistajien tukemiseen voitaisiin nykyistä enemmän käyttää myös oikeusaputoimistoja. Niiden puitteissa on parhaillaan meneillään puhe-

linpalvelukokeilu, oikeusapuohjaus, jossa kysyjää ohjataan eteenpäin oikeudellisen ongelmansa selvittämisessä. Apua voidaan antaa myös oikeudenkäyntiin ja todisteluun liittyvissä asioissa, ja palvelussa voitaisiin jatkossa kertoa myös todistajille tarjolla olevista tukipalveluista.

Todistaja tulisi työryhmän mielestä ottaa jatkossa entistä paremmin huomioon myös mm. poliisin ja syyttäjälaitoksen koulutuksessa, jotta tukipalveluista osattaisiin kertoa ja tarvittaessa ohjata tukea tarvitseva todistaja näiden palvelujen pariin.

Tärkeää on myös selvittää tutkimuksella tarve todistajan tukitoiminnan määrään ja laajuuteen. Samoin toiminnan kehittämistä, palvelujen käyttöä ja henkilöstön riittävyttä tulee seurata.

Työryhmän puheenjohtajana toimi neuvotteleva virkamies **Helinä Lehtinen** oikeusministeriöstä. Ehdotus lähetetään lausuntokierrokselle. ■

Ranskassa nuorten jutuissa erikoistunut tuomari

Ranskan nuoriso-oikeusjärjestelmä luotiin 60 vuotta sitten. Nuoret ja lapset kuuluvat järjestelmän piiriin sekä rikosten ja huonon kohtelun uhreina että rikosentekijöinä, ja nuortentuomarit tekevät sekä yksityis- että rikosoikeudellisia päätöksiä. Seuraavassa kerrotaan nuorten tekemien rikosten käsittelystä Ranskassa nuortentuomari **Marie-Pierre Hourcaden** haastattelun perusteella.

Nuorten tekemien rikosten käsittelyssä tarvitaan kokonaisvaltaista lähestymistapaa: ”Ranskassa ei ole niin paljon lapsia, että sillä olisi varaa jättää huomiotta mitään, mikä voi tehdä heistä terveitä ihmisiä”. Näin todetaan vuoden 1945 nuorten rikoksia koskevan asetuksen johdannossa. Asetuksella luotiin pohja nuorten tekemien rikosten selvittämiseksi ja käsittelylle Ranskassa.

Nuoriso-oikeusjärjestelmän peruspilareita ovat erikoistuneet tuomarit, alaikäisille tarkoitetut tuomioistuintimet sekä kasvatuspalvelut. Myös osa syyttäjästä on erikoistunut alaikäisten rikoksiin. Pariisissa ja muutamissa muissa suurissa kaupungeissa on lisäksi alaikäisiin erikoistunut asianajajakunta. Järjestelmän keskeinen hahmo on

nuortentuomari, joka seuraa koko oikeusprosessia tutkinnasta tuomion antamiseen ja on henkilökohtaisessa yhteydessä lapseen tai nuoreen.

KÄYTÖSSÄ KASVATUKSELLISIA SEURAAMUKSIA

Nuorten rikosoikeusjärjestelmässä halutaan ensi sijassa muistuttaa nuorta hänen velvollisuuksistaan muita ihmisiä ja yhteiskuntaa kohtaan, tehdä hänet tietoiseksi käyttäytymisestään ja sen motiiveista sekä ehkäistä uusintarikollisuutta. Keskeistä on siis pyrkimys nuoren sosiaalistamiseen. Tämä ei tietenkään sulje pois rangaistusta, mikäli teon vakavuus sitä vaatii. Rikosoikeudellinen ja lastensuojelullinen näkökulma ovat läheisessä yhteydessä toisiinsa, ja kasvattajalla on yhtä tärkeä rooli kuin tuomarilla.

Ranskassa jokainen on läh-

tökohtaisesti vastuussa teoistaan iästä riippumatta. Seuraamukset jaetaan rangaistuksiin ja kasvatuksellisiin seuraamuksiin. Alle 10-vuotiaalle voidaan antaa varoitus, alle 13-vuotias voidaan tuomita kasvatuksellisiin seuraamuksiin ja 13–17-vuotiailla on alennettu rangaistusasteikko.

Tuomarilla on laaja harkintavaltta määrättäessä nuorille seuraamusta. Hän ei ratkaise kaikkia tapauksia yksin, vaan nuoriso-oikeuden kokoonpano riippuu rikoksen vakavuudesta ja syytetyn iästä. Esimerkiksi kasvatuksellisen laitoseuraamuksen ja vankeusrangaistuksen välinen valinta tehdään yhden tuomarin ja kahden lautamiehen kokoonpanossa. Pienimmät rikheet voidaan ratkaista kansliassa.

Oikeus hankkii selvityksen nuoren persoonallisuudesta, elämäntilanteesta ja sosiaali-

sesta taustasta, ja tuomari tekee tiivistä yhteistyötä sosiaalityöntekijöiden kanssa. Kasvatuksellisen ohjelman avulla pyritään ratkaisemaan nuoren ongelmia, joita ovat useimmiten perhe- ja muut ihmissuhdeongelmat, väkivaltaisuus sekä päihdeongelmat.

Kasvatuksellisia seuraamuksia on lukuisia. Niitä voivat olla esimerkiksi nuhtelu, joka on rikosrekisteriin merkittävä seuraamus, ja valvonta, joka tarkoittaa, että nuori jatkaa asumista omassa perheessään samalla kun hänelle suunnitellaan kasvatuksellinen ja koulutuksellinen ohjelma. Nuori voidaan myös sijoittaa sijaisperheeseen tai erityyppisiin avo- ja suljettuihin laitoksiin. Kotoa pois lähtenyt nuori voidaan palauttaa vanhempiansa huostaan.

Muita kasvatuksellisia seuraamuksia ovat rikosvälineen →

Ranskassa nuorten rikosasioiden käsittelyssä kasvatukselliset toimet ovat aina etusijalla rangaistukseen nähden.

→ takavarikoiminen, kielto tavalta tiettyä henkilöä tai käydä tiettyssä paikassa ja velvollisuus osallistua kansalaiskasvatukselliseen ohjelmaan. Vuonna 1994 otettiin käyttöön ennallistava seuraamus, joka tarkoittaa aiheutuneen vahingon hyvittämistä joko suoraan uhrille tai yhteiskunnalle. Kaikki kasvatukselliset seuraamukset merkitään rikosrekisteriin, mutta ne voidaan myöhemmin poistaa oikeuden päätöksellä.

Jos teko on niin vakava, että kasvatuksellisten seuraamusten ei katsota olevan riittäviä, tuomitaan rangaistus. Niihin kuuluvat sakko, ehdoton ja ehdollinen vankeus ja yhdyskuntapalvelu. Ehdolliseen vankeuteen voidaan liittää valvontaa eri muodoissa sekä velvollisuus osallistua koulutukseen, käydä hoidossa tai maksaa uhrille hyvitystä. Ellei velvoitetta täydetä, rangaistus voidaan panna täytäntöön. Yhdyskuntapalvelua, jota käytetään yleensä vankeusrangaistuksen vaihtoehtona, voidaan tuomita 16–18-vuotiaalle, ja sen käyttö edellyttää nuoren suostumusta.

TUOMARI HOURCADE TUNTEE NUORISON ONGELMAT

Marie-Pierre Hourcade työskentelee nuortentuomarina Pariisin oikeuspalatsissa. Työhuoneen ovesta on paksut äänieristeet, jotka paitsi suojelevat yksityisyyttä, myös mahdollistavat äänekkäänkin asi-

oiden selvittelyn muiden häiriintymättä. Pariisin oikeuspalatsin pylväiden, maalausten ja ornamenttien keskellä voi vain hämmästyä saapua nuortentuomarin työhuoneeseen: se on pieni huone, jonka ainoita koristuksia ovat huoneen täyttävät paperipinot.

Hourcade aloittaa työpäivänsä kello 7.00 ja päättää sen noin kello 20.00; lounastaukoa hän ei yleensä ehdi pitää. Yhden työpäivän aikana Hourcade voi kohdata Pariisin lasten ja nuorten murheiden, pelkojen ja aggressioiden kirjjon – toivoakaan unohtamatta. Huomattava osa käsiteltävistä jutuista on lapsen hoidon laiminlyöntiin perustuvia lastensuojeluratkaisuja, ja yli kolmasosa koskee nuorten tekemiä rikoksia. Tyypillisiä nuorten rikoksia Pariisissa ovat ryhmässä tehdyt ryöstöt, varkaudet ja väkivallanteot sekä huumausainerikokset.

Vain pieni osa Hourcaden työstä on varsinaista tuomitsemistoimintaa. Nuorten rikosjutuissa käytetään paljon aikaa neuvotteluihin, joissa tuomari keskustele ja antaa neuvoja ja tukea. Nuoret tulevat tuomarin tapaamisiin harvoin yksin. Hourcade pyrkii saamaan ratkaisuilleen perheen tuen, ja hän tapaakin useimmiten koko perheen, ja afrikkalaisten nuorten ja lasten tapauksessa hän saattaa kutsua koolle koko suvun.

Vaikka kasvatukselliset toimet ovat aina etusijalla ran-

Nuortentuomari Marie-Pierre Hourcade työhuoneessaan Pariisissa.

gaistukseen nähden, päänsilitelystä ei Hourcaden mielestä ole lainkaan kysymys. Jokaisen täytyy ottaa vastuu teoistaan; vaikeinta on tietysti tietää, mikä on kunkin nuoren kohdalla tehokkain keino. Tärkeintä on lapsen tai nuoren myönteinen kehitys ja uusintarikollisuuden estäminen sekä tietysti uhrin kohtaaminen ja hyvittäminen.

Nuortentuomarin on oltava monitaituri, sillä hänen täytyy olla samalla kertaa juristi, psykologi ja pedagogi ja jopa äiti- tai isähahmo. Hän kuuntelee, kehottaa, moittii, kannustaa, selvittää, palkitsee ja rankaisee. Tuomari ja nuori eivät jää toisilleen anonyymeiksi, vaan tutustuvat toisiinsa koko prosessin ajan; tämä on nuorisotuomarin työn ydin.

– Nuortentuomarin työ on

kutsumusammatti, sillä siihen hakeutuvat vain lasten ja nuorten elämästä kokonaisvaltaisesti kiinnostuneet, Hourcade kertoo.

Hourcade pitää työtään vaativana ja palkitsevana. Vaikka hän näkee päivittäin surullisia ja järkyttäviäkin lasten ja nuorten kohtaloita, hän saa olla pysäyttämässä, ojentamassa ja tukemassa heitä. – Iloitsen jokaisesta myönteisestä muutoksesta nuoressa ihmisessä. Tässä työssä on kuitenkin oltava nöyrä, sillä mikä onkaan maailmassa vaikeampaa kuin ihmisen käytöksen muuttaminen, hän huokaa ja vilkaisee asiakirjapinojaan. ■

Kirjoittaja on oikeustieteen lisensiaatti, joka työskentelee Belgiassa.

■ MATTI MARTTUNEN

Kirjoittaja on oikeustieteen lisensiaatti.

Suomen mallissa eri lähtökohta

Annele Saikkalan ranskalaisen nuorisotuomarin Marie-Pierre Hourcaden haastattelun perustuva kirjoitus on osuva kuvaus niin kutsutusta integroidusta tavasta käsitellä alaikäisten oikeudellisia ongelmia. Euroopan maissa sangan yleinen nuorisotuumioistuininstituutio käsittelee Ranskassa rikosasioiden ohella myös kaikenlaisia muita lasten ja nuorten oikeudellisia ongelmia. Ranskan malli eroaa esimerkiksi Saksasta ja Englannista siinä, että Ranskassa nuorisotuumioistuimen toimivalta kattaa muutkin kuin nuorten rikosjutut. Suomessa moni eri viranomais huolehtii niistä seikoista, joista nuorisotuumari huolehtii Ranskassa.

Suomessa on muiden Pohjoismaiden tapaan omaksuttu nuorten rikosten käsittelyssä niin sanottu dualistinen malli: oikeusviranomaiset tutkivat ja rankaisevat nuorten tekoja lähes kuten aikuisten rikoksia. Tämän ohella lastensuojelu työskentelee tarpeen vaatiessa lap-

sen tai nuoren kanssa.

Ranskan kuvausta lukiessa kannattaa ottaa erityisesti huomioon seuraavat seikat:

■ Mikään uusintarikollisuus- tai vaikuttavuustutkimus ei vahvista sitä olettaa, että nuorisotuumioistuintuimalli ja sen ilmentävä ”kokonaisvaltainen lähestymistapa” tuottaisi Pohjoismaissa omaksuttua mallia paremman lopputuloksen. Sitä paitsi kyllä suomalainen lastensuojelu pyrkii työskentelemään yhtäläillä kokonaisvaltaisesti, kun taas yleiset tuomioistuimet keskittyvät etupäässä yksittäisten tekojen arviointiin (niin kutsuttu ”tekorikosoikeus” vastakohdetaan mannereurooppalaisten nuorisotuumioistuintuimien ilmentämälle ”tekijärikosoikeudelle”).

■ Eri maissa voi olla huomattavasti toisistaan poikkeavat ikäkategorioiden, mutta toimenpiteiden sisältö eri ryhmissä voi kuitenkin muistuttaa hyvin paljon toisiaan. On syytä painottaa, että myös Suomessa alle 15-vuotiaat eli rangaistus-

vastuukäyttäjä nuoremmat lapset vastaavat teoistaan. Vastuuta ei vain toteuteta ranskaisella vaan muilla keinoin, mm. sovittelulla ja vahingonkorvauksilla. Käytännössä myös lastensuojelu kohdistaa tätä nuorempiin toimia, mutta niiden yhteydessä puhe ”vastuun toteuttamisesta” voi olla kontrafaktuaalista.

■ Nuorisotuumarin laaja harkintavalta ei kaikilta osin ole sopusoinnussa Suomessa omaksuttujen rikosoikeuden periaatteiden (kuten yhdenvertaisuus ja ennustettavuus) ja siten ylipäänsä pohjoismaalaisittain ymmärretyyn oikeusvaltion linjanvetojen kanssa. Liian laajasti toteutettuna yksilöllisyys luo oikeudenkäyttöön epävarmuutta ja epäyhdenvertaisuutta. Tämä on myös todettu monessa vertailevassa ja historiallisessa ”nuorisotuumioikeutta” koskevassa tutkimuksessa.

■ Saikkalan kuvauksessa käsite ”seuraamus” pitää sisällään sellaisia toimia, joita Suomessa toteutetaan rikosoikeudellisina rangaistuksina,

lastensuojelun tuki- ja pakkotoimina ja rikosprosessuaalisina pakkokeinoina. Näiden toimien kohteena oleva ei välttämättä tee eroa sen suhteen, mihin oikeudelliseen kategoriaan tietty viranomaisen määräämä seuraamus kuuluu.

■ Nuorten juttuihin erikoistuminen voidaan ymmärtää monella tavalla. Suomalaiseen tuomioistuintuimiriin sopii huonosti ”erikoistuminen” tiettyyn jutturyhmään. Toisaalta esimerkiksi lastensuojelun puolella itseltään selvä lähtökohta on (tosin kunnan resursseista ja koosta riippuen) erikoistuminen.

■ Vertailun perusteella ei voida päätyä ”toteamaan” toisen maan systeemiä paremmaksi. Sen avulla voidaan saada virikkeitä omien ajattelumallien kyseenalaistamiseen ja uudelleenpunnitsemiseen. Juuri tässä suhteessa Saikkalan teksti on osuva; siinä kuvattu rikosoikeuden ja lastensuojelun yhteistyö on meilläkin tiivistymässä niin säännöstasolla kuin käytännössäkin. ■

Venäjän vankien olot yhä huonot

Olot venäläisissä vankiloissa ovat parantuneet neuvostoajoista, mutta humaaneja ne eivät ole vielä lähimainkaan. Näin tilannetta luonnehtii pietarilainen ihmisoikeusaktivisti **Gennadi Tshernjavski. Hän on viime vuosina ajanut useiden vankien asiaa venäläisen vankilahallinnon sokkeloissa – ilman varsinaista juristin koulutusta.**

Hyvää on se, että vankeja on enää "vain" 800 000, kun neuvostoaikoina Venäjän sosialistisen neuvostotasaval- lan alueella oli toista miljoonaa vankia. Selleissä nukuttiin jopa kolmen tason kerosängyissä, nyt on päästy jo lähes normien mukaiseen asumistiheyteen. Jotkut vangit ovat saaneet remontoida koppejaan inhimillisemmiksi. Tshernjavski kertoo nähneensä jo "luksussellinkin", jossa on oma kunnollinen toiletti eikä pelkkä reikä maassa.

– Sekin on edistystä, että vankiloiden johtajat suostuvat keskustelemaan ihmisoikeusaktivistien kanssa ja tulevat tilaisuuksiimme.

RAHALLA SAA PALVELUJA

Gennadi Tshernjavski syntyi Muurmanskin alueella ja ansaitsi leipänsä kuoron ja orkesterin johtajana. Viime vuosikymmenellä hän ryhtyi harrastamaan ihmisoikeusasioita. Nykyään hän työskentelee mediamarkkinoin-

nissa, mutta kaikki hänen vapaa-aikansa kuluu vankien asioiden ajamiseen.

– Yleensä tyydyn pelkkiin kulukorvauksiin. Ovat jotkut karskinnäköiset tyypit tarjonneet minulle säkkikaupalla rahaakin, jos pystyn hoitamaan heidän kaverinsa vapaaksi. Mutta tällaisia rahoja on vaarallista ottaa vastaan.

Tshernjavskin mukaan Venäjän vankiloissa rehottaa edelleen korruptio. Vartijat myyvät vangeille jos jonkinlaisia palveluksia. Matkapuhelinta ei vangeilla saisi periaatteessa olla, mutta sellaisen pystyy itselleen rahalla junailemaan. Paljon riippuu myös vankilanjohtajan hyväntahtoisuudesta: hänellä on suuri valta myöntää helpotuksia tai kiristää oloja.

– Mutta ei meidän vankiloissamme edelleenkään ole mitään kuntosaleja kuten teillä Suomessa. Kunnosta huolehditaan perinteisellä tunnin mittaisella päivittäisellä kävelyllä. Ja sillekin on osattava lähteä heti kun kut-

su karjaistaan tai seuraava mahdollisuus ulkoiluun on vasta seuraavana päivänä.

Läheisiään voi tavata ker- ran kolmessa kuukaudessa muutaman tunnin ajan. Perhetapaaminen onnistuu ker- ran vuodessa. Silloin saa asua vankilan alueella yhdes- sä puolisonsa kanssa kol- mesta viiteen päivään, edellyttäen tietenkin että käyt- täytyminen on ollut moitteetonta.

ARMAHDUKSISTA TULLUT HARVINAISIA

Elinkautinen tuomio Venäjälä ymmärretään sananmukai- sesti: tuomittu viettää loppu- elämänsä telkien takana. Vain uudet todisteet ja uusi oikeuskäsittely voivat muutta- tuomion pituutta.

– Onhan meillä yhä periaatteessa olemassa armah- duskäytäntö. Ennen armah- dettiin useammin, mutta muutama vuosi sitten käytän- töä kiristettiin, ja nyt vain ani- harvassa tapauksessa tuo- mittu saa armahduksen, Tshernjavski kertoo.

– Lomia ei venäläisissä vankiloissa tunneta. Ei myöskään minkäänlaista vangin valmistamista vapauteen pääsyyn. Yleensä tuomionsa istunut hakeutuu sukulais- tensa luo rahattomana ja ilman työtä tai asuntoa. Tarvitseeko erikseen mainita, että tällaisissa tapauksissa rikok- sen uusiminen on kiusaus, jonka torjuminen on todella vaikeaa.

Venäjän vankiloista voi päästä ehdonlaiseen vapauteen, kun kolme neljän- nestä tuomiosta on istuttu. Tämä edellyttää, että käytös- rangaistuksia ei ole. Tai ainakin sitä, että käytösran- gaistukset on voinut kumota kunnostautumalla jollain ta- valla.

Venäjän tunnetuin vanki, entinen öljypohatta, **Mihail Hodorkovski** on saanut jo kaksi käytösran- gaistusta. Ensimmäinen tuli, kun häneltä löydettiin "luvaton- ta materiaalia", joka osoittautui kopioksi Venäjän vankien oikeuk- sia käsittelevästä lakitekstistä. Toisen rangaistuksen Ho-

Gennadi Tshernjavski on ajanut kymmenien vankien asiaa hallinnon sokkeloissa.

Krestyn tutkintavankila Pietarissa on yksi Venäjän tunnetuimmista vankiloista.

dorkovski sai juotuaan teetä "väärässä paikassa".

– Näyttää siltä, että jotkut eivät haluaisi laskea Hodorkovskia ehdonalaiseen vapauteen. Mutta veikkaukseni on, että hänet lasketaan, kunhan kolme neljännestä tuomiosta on kulunut.

Tutkintavankeuden kohutun venyminen on asia, johon venäläiset – ja ulkomaalaisetkin – ihmisoikeusjärjestöt ovat toistuvasti kiinnittäneet huomiota. Joskus "tutkinnallisissa isolaattoreissa", kuten niitä venäjäksi nimitetään, saattaa istua vankeja, joiden oikeusprosessi on kestänyt vuosia.

– Toisinaan käy niin, että tutkintavankeuden jälkeen tulee vapauttava päätös ja vanki pääsee vapauteen. Periaatteessa hän voi nostaa oikeusjutun valtiota vastaan ja hakea korvauksia tutkintavankeusajaltaan. Mutta vain ani harva ryhtyy tällaiseen. Yleensä vapautuneet ovat niin iloisia pois pääsystä, että he eivät jaksa ajatella korvauksia. Sitä paitsi korvaukset,

jos niitä päätetään maksaa, ovat erittäin pieniä.

TARTTUVA TAUDIT ONGELMA

Oma lukunsa venäläisissä vankiloissa ovat vakavat tarttuvat sairaudet, kuten HIV, hepatiitti ja tuberkuloosi.

– Ei ole aivan harvinaista, että oikeuksistaan kiinni pitävä ja valituksia kirjoittava vanki siirretään koppiin, jossa on ennestään esimerkiksi tuberkuloosia sairastava sellitoveri. Eipä tule toisille mieleen enää tehtailla valituksia, kun näkevät, miten kollegalle kävi!

Gennadi Tshernjavski kertoo tapauksesta, jossa vangit olisivat halunneet eristää tuberkuloosia sairastavan kaverinsa vuoteen kankaalla muista, jotta tämän pärskiminen ei olisi tartuttanut tautia vielä terveisiin kopin asukkaisiin. Tähän ei suostuttu, koska vartijoiden piti kaiken aikaa nähdä, mitä kukin vanki puuhailee. Kun vangit valittivat tästä, määrättiin heidät kylmään eristyskoppiin.

Joskus asioihin puuttuminen kuitenkin tuo tulosta. Tshernjavski kirjoitti eurooppalaiseen lehteen siitä, että erään vankilan lääkäreillä ei ollut käytössään röntgenlaitteita. Pian artikkelin julkai-

semisen jälkeen sellaiset hankittiin. Toisen kerran eräässä vankilassa kunnostettiin vessat – taas lehtijutun ansiosta. ■

Kirjoittaja on vapaa toimittaja.

Vankien määrä laskussa

Vankien määrä on laskenut viime vuosina Venäjällä. Vuonna 1998 vankeja oli yli miljoona (1 009 863), kun tämän vuoden huhtikuussa määrä oli alentunut 847 000:een. Vuonna 1998 suhteellinen vankiluku (vankeja 100 000 asukasta kohti) oli 688, tällä hetkellä se on 594.

Tutkintavankeja vangeista on noin 17 prosenttia. Naisvankien osuus on 6,5 prosenttia, alle 18-vuotiaiden vankien 2,5 prosenttia ja ulkomaalaisten vankien osuus 1,7 prosenttia.

Vankiluvun laskun taustalla on laaja rikosoikeus uudistus. 1990-luvun lopulla vankilahallinto siirrettiin sisäasiainministeriöstä oikeusministeriöön, rangaistuslainsäädäntöön tehtiin 1990-luvulla suuria muutoksia ja tutkintavankeudesta päättäminen siirrettiin syyttäjä- ja tutkintaviranomaisilta tuomareille. Erityisesti vankiluku onkin vähentynyt tutkintavankiloissa, jotka ovat olleet eniten ylikansoitettuja ja joissa on ollut kurjimmat olosuhteet. /RK
Lähde www.prisonstudies.org.

Tampereen nollatoleranssi ja nuorten humalakulutus?

Uskomuksia purkamassa osa I

Tässäkin lehdessä **Timo Korander** on kirjoittanut, kuinka Tampereella 1999–2000 toteutetussa nollatoleranssikokeilussa keskusta rauhoitettiin, mutta nuoret siirtyivät muualle, jolloin yhä useampi nuori joi itsensä humalaan, eikä kohdistettu kontrolli toiminut väkivallan ehkäisemisessä (Haaste 1/2004).

Kokeilussahan oli kysymys ennen kaikkea näkyvän poliisipartioinnin voimakkaasta lisäämisestä Tampereen keskustassa viikonloppuöisin, poliisin puuttumiskynnyksen alentamisesta erityisesti suhteessa nuorten julkijuopotteluun ja alkoholin hallussapitoon sekä mahdollisuudesta harkita lastensuojelutoimien tarvetta, kun alle 15-vuotias vietti viikonloppuöitä keskustassa, mikä tulkittiin nuorten ”ulkonaliikkumiskielloksi”.

Tässä tarkastelen, pitääkö väite humalakulutuksen yleistymisestä paikkansa. Kysymyshän olisi paitsi kokeilun kielteisestä sivuvaikutuksesta – hanke ei ollut raittiusprojekti – mekanismista, joka väkivallan voimakkaan alkoholiyhteyden vuoksi olisi voinut tehdä tyhjäksi kokeilun tavoitteet väkivallan vähentämisestä. Kirjoituksen toisessa osassa seuraavassa lehdessä tarkastelen kysymystä väkivallan siirtymisestä.

Koranderin väite tamperelaisnuorten yleistyneestä juopottelusta perustuu vuosien 1999 ja 2001 kouluterveyskyselyihin, jotka sopivasti kuvaavat tilannetta

ennen kokeilua ja sen jälkeen. Niiden tuloksia ja tulkintoja hän esittää Oikeuslehteen 2003:3 **Anna Vanhalan** kanssa kirjoittamassaan artikkelissa.

Kouluterveyskyselyn aineistot käsittävät peruskoulun kaksi viimeistä ja lukion kaksi ensimmäistä luokkaa. Oheisesta kuvioista nähdään, että itsensä vähintään kerran kuussa tosihumalaan juovien osuus vähentyi Tampereella peruskoulu- ja lukion keskuudessa 2 prosenttiyksikköä, mutta yleistyi lukiolaisilla 3 prosenttiyksikköä. Kun lukioon siirtyy noin 60 prosenttia ikäluokasta, tosihumalaan vähintään kerran kuussa itsensä juovien tamperelaisnuorten osuus ei ainakaan kasvanut vuodesta 1999 vuoteen 2001.

Kouluterveyskysely ei kerro, miten humalakulutus muuttui – jos muuttui – siinä nuorisosaatossa, joka ei jatka lukiossa. Sen tiedetään juopottelevan lukiolaisia tuntuvasti enemmän. Mahdolliset muutokset olisivat nollatoleranssikokeilun vaikutusten arvioimisessa erittäin kiinnostavia. Tietoja lukiolaisista ei voida yleistää koskemaan lukiokäisiä seuraavastakaan syystä: Tosihumalaan vähintään kerran kuussa itsensä juovien osuuden kasvu koski yksinomaan lukion 2. luokan oppilaita. Kun tarkkaan katsoo artikkelissa esitettyjä prosentiosuuksia, havaitsee yksinkertaisen selityksen: kouluterveyskyselyn mukaan Tampereella oli vuonna 1999 kummallinen, poikkeusraitis lukion 2. luokka, jollaista ei löytynyt 2001. Juopottelevia oli siinä vuonna 1999 ensiksi-

kin tuntuvasti vähemmän kuin valtakunnallisissa aineistossa, vaikka Tampereen tulokset eivät yleensä poikkeais olennaisesti niistä. Toiseksi juopottelevia oli suunnilleen yhtä paljon kuin vuotta nuoremmissa lukiolaisissa. Yleensä osuus lukion 2. luokalla on 5–6 prosenttiyksikköä suurempi kuin 1. luokalla. Näin oli vuoden 2001 kyselyssä Tampereellakin.

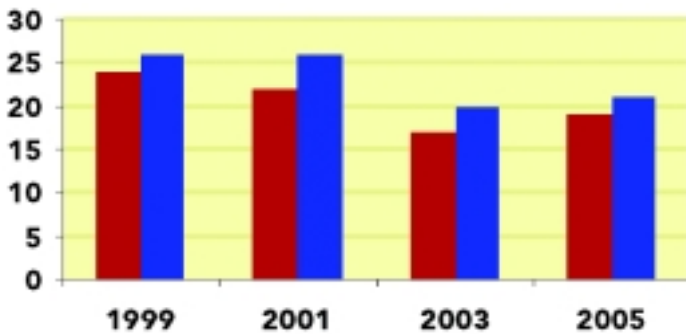
Jos vuoden 1999 poikkeusraitis lukioluokka oli todellinen, ei ole mitään syytä uskoa, että samanlaisen puuttuminen vuonna 2001 olisi johtunut nollatoleranssikokeilusta. Lähinnä on syytä epäillä virhettä aineistossa tai sen käsittelyssä. Silloin taas olisi kyseenalaista, kasvoiko usein itsensä humalaan juovien osuus edes Tampereen lukiolaisten keskuudessa. – Valtakunnallisissa aineistossa tosihumalaan itsensä vähintään kerran kuussa juovien lukiolaisten osuus pysyi, kuten Koranderin ja Vanhalankin esittämästä kuvioista nähdään, samana. Heidän vertailunsa nuorten terveystapatutkimukseen, joka on kylläkin edustavampi näyte maan nuorisosta, ei ole perusteltu. Lukioon valikoituminen näkyy selvänä eroina juomataivoissa.

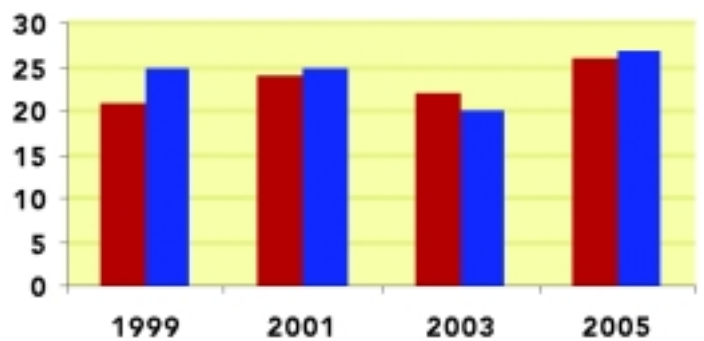
Korander ja Vanhala sivuuttavat kokonaan sen, että peruskoulu- ja lukion keskuudessa humalaan usein itsensä juovien osuus laski Tampereella (vaikka vain pari prosenttiyksikköä, lähtötaso oli pari prosenttiyksikköä alempi kuin valtakunnallinen

Kuvio 1. Tosihumalassa vähintään kerran kuukaudessa olevien oppilaiden osuus Tampereella ja koko maassa Kouluterveyskyselyjen 1999, 2001, 2003 ja 2005 mukaan.

PERUSKOULUN 8. JA 9. LUOKKA

LUKION 1. JA 2. LUOKKA

■ Tampere ■ Koko maa

taso), kun se valtakunnallisessa aineistossa pysyi entisellään. Muutos ei ole suuri, mutta se on aiheellista noteerata kolmesta syystä: peruskouluaineisto kattaa koko ikäkauden tamperelaisnuorison, näiden nuorimpien humalakulutus on erityinen huoli ja tässä joukossa on niitä, joiden kuului nollatoleranssikokeilun aikana lähteä viikonloppuyönä keskustasta kotiin. – Tosin nuorten terveystapatutkimuksen perusteella peruskouluikäisen nuorison olisi voinut odottaa yleensäkin vähän raitistuvan, mutta vertailut on syytä tehdä saman menetelmän aineistoihin.

Nyt on käytettävissä myöhempiäkin kouluterveyskyselyjä, joiden tulokset näkyvät oheisesta kuviosta. Vuoden 2003 kyselyssä tosihumalaan itsensä vähintään kerran kuussa juovien Tampereen peruskoululaisten osuus laski edelleen ja oli selvästi alempi kuin koko maan aineistossa. Vuonna 2003 peruskoulun ylimpien luokkien oppilaat olivat 1999–2000 juuri niitä nuoria, joiden kuului lähteä viikonloppuyönä pois keskustasta. Olisiko nollatoleranssikokeilu itse asiassa raitistanut tamperelaisnuoria?

Korander ja Vanhala esittävät kouluterveyskyselyn tietoja koululaisten viimeksi juoman alkoholin nauttimispaikoista. Diskossa juomisen osuus vähentyi ja jonkun muun kotona juomisen osuus yleistyi vuodesta 1999 vuoteen 2001. Jälkimmäisestä tosin olivat poikkeuksena lukio-

laiset, mikä saattaa selittyä mainitusta vuoden 1999 kummallisesta 2. lukioluokasta. Valtakunnallisessa aineistossakin diskossa juomisen osuus vähentyi (vähemmän kuin Tampereella) ja jonkun toisen kotona juomisen osuus yleistyi (melkein samassa määrin kuin Tampereella). Tampereen pieniä eroja valtakunnalliseen aineistoon olisi uskaliaasta lukea nollatoleranssikokeilun tiliin.

Viimeisen juomiskerran paikkaa koskeva kysymys ei kerro mitään juomiskertojen useudesta tai siitä kuinka humalaan silloin tultiin. Sellaiseen päättelyyn, että nollatoleranssikokeilu olisi ajanut tamperelaisnuoret juopottelemaan keskustasta jonkun toisen kotiin ja että tässä syystä humalakulutus olisi yleistynyt, aineisto en anna tukea. Korander ja Vanhala tulkitsevat jonkun toisen kotona juomisen osuuden kasvun tarkoittavan yleistynyttä ja piiloutunutta humalakulutusta. Kuitenkin jonkun toisen kotona juomisen osuus yleistyi vain peruskoululaisten keskuudessa, joissa usein itsensä humalaan juovien osuus taas vähentyi.

Eräät asenneväittämiä koskevat tulokset, joiden mukaan Tampereen koululaisten suhtautuminen juopotteluun olisi muuttunut myönteisemmäksi vastaavat Koranderin ja Vanhalankin mukaan koko maassa tapahtuneita muutoksia. Tiedot alkoholimyrkytyksistä Korander ja Vanhala kytkevät vain lisätueksi humalakulutuksen kasvun yleiskuvaan. Niissä kun on huomattava vuotuinen satunnaisvaihtelu.

Koranderilla ja Vanhalalla ei ole tarjottavana uskottavaa empiriaa väitteelle, että nollatoleranssin vuoksi yhä useampi tamperelaisnuori olisi juonut itsensä humalaan, eikä myöskään artikkelissa esitetylle johtopäätökselle, että lukioikäisten nuorten humalajuominen olisi yleistynyt. Heidän itsensä esittämät tiedot puhuvat päinvastoin tällaisia johtopäätöksiä vastaan

Sitä ei kuitenkaan ole syytä kyseenalaistaa, että nuorten juopottelu keskustassa vähentyi ja siirtyi muualle (vaikkaakaan ei välttämättä täysin määrin juomiskertoina taikka humalakertoina laskien) ja siksi aiheutti häiriöiden kasvua keskustan ulkopuolella. Kysymystä ongelmien siirtymisestä tarkastelen seuraavassa osuudessa. ■

Korander Timo ja Soine-Rajanummi Seppo (toim.) Kahekselta Koskarille – samantien sakot. Tampereen nollatoleranssikokeilu 1999–2000: historiallinen konteksti, vastaanotto ja vaikuttavuus. Poliisiammattikorkeakoulun tutkimuksia 13 2002.

Korander Timo ja Vanhala Anna. Arviointitutkimus nuorten humalakäyttäytymisen ehkäisystä ja rikosten tilannetorjunnan rajallisuudesta. Oikeus 2003 (32);3: 250–277

Kouluterveyskyselyn valtakunnalliset aineistot ja Tampereen kuntaraportti 2005 www.stakes.fi/kouluterveys.

Kirjoittaja on rikosentorjuntaneuvoston pääsihteeri.

Retoriikka ja todellisuus

Sosiologiassa on aika ajoin pohdittu sitä ristiriitaa, mikä usein ilmenee kriminaalipoliittisissa järjestelmissä ylätason (poliitikat, ylempi hallinto) retoriikan ja ns. kenttätason todellisuuden välillä. Brittiläis-israelilainen kriminologi Stanley Cohen on käyttänyt tästä retoriikasta nimitystä "kontrollipuhe". Se lupaa useimmiten kehitystä, uudistuksia, tuloksia, järjestelmien oleellisia parannuksia, rikollisuuden vähenemistä ja kaikkea muuta hyvää – silloinkin kun todellisuudessa tapahtuu hyvin vähän tai suunta voi olla jopa päinvastainen. Harvoin esitellään epäonnistumisia.

Rankaisun historiassa ensimmäinen suuri retorinen uudistusaike lienee ollut modernin sellivankilan synty, jossa suuntaa näytti vahvasti Jacksonin aikakauden Amerikka 1820–1850-luvuilla. Kveekarit ja muut uudistajat lupasivat, että on löytynyt vallankumouksellinen rankaisumuoto, joka hävittää rikollisuuden tai ainakin oleellisesti sitä vähentää. Epäonnistuminen nähtiin varsin pian: uudet laitokset rappeutuivat perinteisiksi, brutaaleiksi vankiloiksi. Kansallisissa ja kansainvälisissä konferensseissa tämä ei kuitenkaan näkynyt, vaan ylenmääräinen optimistinen puhe jatkui.

Sellivankilaideaalin suuret unelmat eivät toteutuneet. Muutamassa vuosikymmenessä oli pitkälti palattu vanhantyyppisiin olosuhteisiin, tosin ehkä uudemmissa rakennuksissa. Yliasituksen, epäjärjestyksen ja raakuuden piirteet luonnehtivat taas vankiloita. Poliitikat halusivat kovempia rangaistuksia, mut-

ta eivät olleet valmiit antamaan lisää rahaa yksinäissellien rakentamista varten. Selleissä oli pian kaksi vankia ja myöhemmin yhä useampia. Tärkein epäonnistuminen oli tietenkin se, että luvattua tavoitetta ei saavutettu: vangit eivät parantuneet eikä uusintarikollisuus vähentynyt.

Miksi epäonnistuminen tapahtui? Ja ennen kaikkea, miksi epäonnistunut järjestelmä jatkoi olemassaoloaan? Sosiaalisen kontrollin historiaan perehtynyt **David Rothman** (1995) etsii vastausta:

Osa vastauksesta löytyy vankilan alkuperäisestä parantamissuunnitelmasta. Tottelevaisuuden ja kurin kautta tapahtuvan kuntoutuksen oppi oli erityisen altis väärinkäyttämälle. Parantamisen nimissä vartijahenkilökunnalla oli tekosy toteuttaa

mitä ankarampia rangaistuksia uskoen samalla, että he tekevät jotain enemmän kuin vain tyydyttävät omia etujaan. Lisäksi oli liian helppoa taipua uskomaan, että vankilaan sulkeminen sinänsä tuottaisi parantumisen ja että vartijoiden tuli vain sulkea vanki sisään ja tulos olisi suotuisa. Toisin sanoen parantamishjelman retoriikka jatkoi vankilan naamiointia oikeutuksen viitalla paljon senkin jälkeen, kun parantamiseen liittyvä todellisuus oli kadonnut.

Rothman (1980) on selittänyt tällä ajatuksella laajemminkin suljettujen laitosten säilymistä niiden ilmiselvistä epäonnistumisesta huolimatta. Rothmanin keskeinen selitys on "mukavuus, etu" (convenience). Järjestelmän toimeenpanijat eli poikkeavuuskontrollin ammattilaiset vankiloissa ja mielisairaaloissa hyödynsivät laitoksia omiin tarkoituksiinsa. He eivät missään vaiheessa vastustaneet uudistuksia, vaan jopa ak-

tiivisesti hyväksyivät ne, mutta käyttivät niitä omiin tarkoituksiinsa. Järjestelmä toimi "mukavasti", vaikkei alkupe-
räisistä tavoitteista ollut enää mitään jäljellä. Uudistajien ja kontrollin toimeenpanijoiden välille syntyi voimakas, "epäpyhä" liitto. Se oli poliittinen voima, joka salli järjestelmien hengissä pysymisen, tuotti siihen tarvittavaa hyväntahtoista retoriikkaa tunnuksella "lisää samaa". Järjestelmien purkamisen niiden epäonnistumisen vuoksi ei ollut enää mahdollista, koska se olisi puuttunut liian monien ihmisten etuihin ja "mukavuuksiin". Organisaatiot ja instituutiot alkavat synnyttyään elää usein itseriit-
toista ja omalakisista elämänsä.

Tätä voi havainnollistaa ajatusleikillä. Oletetaan, että jossain päin maailmaa on esitelty menetelmä PROG, jonka väitetään oleellisesti vähentävän siihen osallistuvien rikollista käyttäytymistä ja muita sosiaalisia ongelmia. Useita valtuuskuntia käy tietenkin tutustumassa siihen. Perustetaan työryhmiä ja palkataan suunnittelijoita. Sitten huomataan, että menetelmän käyttöönotto edellyttää mittavaa koulutusohjelmaa. Pian sekä ylhäällä hallinnossa että kenttätasolla on kymmeniä, jopa satoja ihmisiä, joilla on PROG-järjestelmän kautta saavutettuja etuja. Ammatiliitotkin ottavat PROGiin myönteisen kannan. Muutaman vuoden kuluttua huomataan, että optimistinen retoriikka ei olekaan totta: tulokset ovat hyvin vaatimattomia tai jopa tavoitteisiin nähden vastakkaisia. Luovutaanko tällöin epäonnistuneesta rankaisumuodosta? Tuskin. Olettavasti uudistajat toteavat PROGin toimeenpanossa olleen suuria puutteita ja että koulutusta tarvitaan lisää, samoin evaluatiotutkimusta. Cohenin ja Rothmanin "lisää samaa" toistuu.

Tuntuu siltä, että rikosoikeudellisen seuraamusjärjestelmän piirissä mikään vaihtoehto, kokeilu tai ohjelma ei voi epäonnistua. Aina siitä löydetään sen verran positiivista, että järjestelmä säilyy ja jopa laajenee. On kysymys myös psykologiasta, joka liittyy oman työn arvostamiseen. Kun eräässä seminaarissa 1980-luvulla kritisoi vanhanmallista ehdonalaisvalvontaa, tuotiin hallinnon taholta närkästyneenä esiin, miten näin tehdään kymmenien ihmisten vuo-

sikymmenten työ mitättömäksi.

Osaltaan vankilan säilymistä selittävät Rothmanin (1995) mukaan myös tuomitsemiskäytännöt ja vankiväestön piirteet. Vankilaa ryhdyttiin käyttämään ankarimpana rangaistuskeinona ja pitkiin tuomioihin sellivankiloissa tuomittiin kaikkein pahimmat rikoksenteijät. Tämä taas johti siihen, että laitosten toiminnassa alkoivat korostua valvontaan, turvallisuuteen ja kurinpitoon liittyvät asiat. Tällöin jäi yhä vähemmän tilaa kuntoutukselle. Henkilökunta alkoi tulla kynniseksi parantamisajatukselta kohtaan ja toteutti sitä vain silloin kun se oli muuten sopivaa. Mutta vankilaan uskovat uudistajat eivät luopuneet parantamisen ajatuksesta missään vaiheessa – ensin keksittiin progressiivijärjestelmä 1840-luvulla ja sitten yksilölliset riskiarviot ja diagnoosit sekä sijoittajayksiköt 1920-luvulla.

Stanley Cohenin (1985) mukaan retorikan ja todellisuuden ristiriita näkyy edelleen, kun elämme länsimaissa rankaisemisen "kolmatta vaihetta", johon on asteittain siirrytty 1950-luvulta lähtien.¹ Tässä vaiheessa alkoivat monen-tyyppiset ideologiset hyökkäykset ja retorinen puhe edellisen vaiheen teorioita ja käytäntöjä vastaan, usein kuitenkin yllättävin tuloksin. Ensimmäinen ja ehkä tärkein näistä hyökkäyksistä kohdistui suljettuihin laitoksiin. Niistä haluttiin eroon ja tilalle monenlaisia "yhteisöllisiä vaihtoehtoja". Kontrolli ja rankaiseminen haluttiin palauttaa takaisin lähiyhteisöihin.

Mutta kritiikki ei johtanutkaan mihinkään, suljetut laitokset (mm. vankila) vain vahvistuivat eräitä pieniä poikkeuksia lukuun ottamatta. Kontrollin ja rankaisun rajat muuttuivat vain epäselviksi ja hämäriksi. Ihmisen on ollut vaikeaa tietää, milloin hän on kontrollin kohteena, hoidetaanko häntä vai rangaistaan-ko. Erilainen poikkeavuuden kategorisointi ja luokittelu kehittyi edelleen voimakkaasti. Halu yhdistää nykyaikainen tiede ja poikkeavien käsittely oli suuri. Kolmannessa vaiheessa on käynnissä myös ideologinen hyökkäys valtion liian

keskeistä roolia vastaan, mutta tämäkään hyökkäys ei onnistu, vaan valtiollinen kontrolli laajenee ja voimistuu. Samoin käy ammatillisen vallan kohdalla. Sitä kritisoidaan, mutta se vain vahvistuu.

Paljon on tapahtunut Cohenin analyysin jälkeen. Kiistatonta on, että yhdyskuntaseuraamukset eivät ole lopettaneet laitosrangaistusten käyttöä, eivät välttämättä edes vähentäneet sitä. Siellä missä laajasti käytetään yhdyskuntaseuraamuksia, saatetaan käyttää myös vankilaa suuressa mitassa. Näin on mm. Yhdysvalloissa. Vuonna 2004 siellä oli päivittäin vankeja noin 2,2 miljoonaa ja erilaisissa yhdyskuntaseuraamuksissa noin 5 miljoonaa aikuista. Melko pian yhdyskuntaseuraamusten käyttöönoton jälkeen myös Suomen vankiluku kääntyi voimakkaaseen nousuun. Kuntoutusajattelu on myös sidottu entistä voimakkaammin vankilainstituutioon, mitä vielä 1980-luvulla kritisoiitiin.

Onko yltiöoptimistisen uudistamisretorikan ainoa vaihtoehto sitten vajota täydelliseen kynnisyteen? Ehkä välistä löytyy sellainen vaihtoehto, jossa nähdään rankaisujärjestelmien edistyksellinen kehitys kuitenkin mahdollisena. Tällöin asiaa voidaan tarkastella sellaisena prosessina, jossa edetään kohti "yhä sivistyneempiä" muotoja (taustalla Norbert Elias ajatukset). Tällöin ei tuijoteta dogmaattisesti asioita vain ns. "evidence-based" lähtökohdista. Silloin pyritään parhaalla mahdollisella tavalla näkemään alatasen todellisuus ja myönnettään siellä ilmenevien seikkojen sosiologinen pysyvyys (esim. vankilassa). Tietyt asiat muuttuvat hitaasti. Taustalla on sellainen näkemys, että "ihminen on tehty käppyräisestä puusta", ja siksi on oltava varovainen ihmisen totaalisten muuttamispyrkimysten suhteen. Historia osoittaa, että ne johtavat useimmiten katastrofeihin. Siksi pienin askelin kohti parempaa. ■

¹ Ensimmäinen vaihe keskittyi ruumiin rankaisemiseen ja toinen vaihe liittyy vankilan nousuun.

Tampereella järjestettiin seminaari turvallisuussuunnittelusta

Sisäasiainministeriö, rikosentorjuntaneuvosto, oikeusministeriö, sosiaali- ja terveysministeriö ja Suomen Kuntaliitto järjestivät huhtikuussa kaksipäiväisen seminaarin turvallisuussuunnittelusta. Ensimmäistä kertaa kerättiin yhteen kuntien rikosentorjuntayhdyshenkilöitä, lähisuhde- ja perheväkivallan yhdyshenkilöitä, riskienhallintaverkoston jäseniä, lähipoliiseja ja pelastusjohtajia. Tavoitteena oli edistää yhteistyötä ja levittää turvallisuustietoutta. Seminaariin osallistui toista sataa henkeä.

Tilaisuudessa esiteltiin sisäasiainministeriön työryhmän turvallisuussuunnitelumalli (Haaste 1/2006). Pyydetyissä kommenttipuheenvuoroissa korostui huoli taloudellisten resurssien ja turvallisuusmittarien vähyydestä. Hyvänä puolestaan pidettiin laajaa näkemystä turvallisuudesta ja suunnittelun kytkemistä kunnanvaltuuston kausiin. Keskustelua käytiin myös järjestöjen roolista ja toiminnan lakisäänteisyydestä. Joidenkin mielestä turvallisuussuunnitteluun sitouttamisessa tarvitaan velvoittavuutta, toisten mielestä sitä vastoin suunnittelun on lähdeävä vapaaehtoisesti aidosta halusta paikallisella tasolla.

Lisäksi ensimmäisenä päivänä käytiin

RIIKKA KOSTIAINEN

läpi sisäiseen turvallisuuteen liittyviä ohjelmia. Esittelykavalkadissa seurasivat toisiaan sisäisen turvallisuuden ohjelma, alkoholihaittojen vähentämisohjelma, yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen strategia, periaatepäätös liikenneturvallisuudesta, lähipoliisistrategia, poliisin toimenpiteet väkivallan vähentämiseksi, perhe- ja lähisuhdeväkivallan vähentämisen toimintaohjelma sekä kansallinen väkivaltaohjelma.

Eniten keskustelua syntyi alkoholihaittojen vähentämisestä. Hallitusneuvos **Ismo Tuominen** sosiaali- ja terveys-

ministeriöstä painotti, että nykyisen turvallisuustilanteen parantaminen on hankalaa, jollei mahdotonta, ilman muutosta humalahakuisessa juomatavassa. Hänen mielestään paikalliset turvallisuussuunnitelmat voivat käynnistää muutoksen, jos niin halutaan.

Seuraavana päivänä osallistujat pääsivät testaamaan tietoja käytännössä ja laatimaan ryhmätyönä osuuden kuvitteellisen Kissalan kunnan turvallisuussuunnitelmaan. Seminaari koettiin hyödylliseksi ja toivottiin, että sellainen voidaan järjestää myös ensi vuonna.

Uusi yritysturvallisuusstrategia julkaistu

Sisäasiainministeriön työryhmä sai maaliskuussa valmiiksi uuden yritysturvallisuusstrategian. Sen mukaan yritysten riski joutua rikosten kohteeksi on lisääntynyt viime aikoina. Rikollisuuden lisääntymiseen on vaikuttanut sen kansainvälistyminen sekä ammattimaisuutuminen. Kaupan- ja palvelualan työntekijävissä on väkivallan riski kasvanut. Suomalaiset suhtautuvat työryhmän mu-

kaan myös liian luottavaisesti tietoverkkojen käyttöön.

Strategiassa esitettyjä tavoitteita ovat mm. tiedonvaihdon lisääminen yritysten ja viranomaisten välillä poistamalla hallinnollisia ja oikeudellisia esteitä. Yrityksiä myös valmennettaisiin tunnistamaan järjestäytyneen rikollisuuden merkkejä. Harmaata taloutta ja talousrikollisuutta pyritään vähentämään lisäämällä tilintar-

kastusten luotettavuutta.

Etenkin pienten ja keskisuurten yritysten kohdalla painotetaan omatoimista rikosentorjuntaa. Myös henkilöstöön kohdistuvia riskejä yritetään pienentää. Yrityksiin eniten kohdistuvia rikoksia, kuten näpistyksiä, varkauksia, tietorikoksia ja logistiikkaan kohdistuvia rikoksia pyritään vähentämään.

Kriminologian Tukholman palkinto 2006

Ensimmäisen kriminologian Tukholman palkinnon saivat Australian kansallisen yliopiston professori **John Braithwaite** ja Cambridgen yliopiston professori **Friedrich Lösel**. He jakavat palkinnon, miljoona Ruotsin kruunua. Palkintoseremonia järjestetään kesäkuun puolivälissä Tukholman kriminologisen symposiumin yhteydessä. Valinnan tehnyt asiantuntijaraati painotti heidän ansioitaan uusintarikollisuuden ehkäisyn teorian ja empirian kehittämisessä.

John Braithwaiten (s. 1951) elämäntyö on keskittynyt eriarvoisuuteen, yrittäjärikollisuuteen ja valtion rooliin rangaiksemisessa ja sosiaalisessa oikeudessa. Braithwaite ennusti teoksessaan "Crime, Shame and Reintegration" (1989), että rikoksenteikijät uusivat rikoksia vähemmän, jos he tuntevat katumusta jouduttuaan kohtaamaan aiheuttamansa vahingot, ja heidän sal-

litaan ilmaista tätä katumusta yhteiskuntaan uudelleen sopeutumisen ehtona. Uudelleen integroivan häpeän teoria on poikunut runsaasti toimenpiteitä ja empiirisiä tutkimuksia ja on osaltaan vaikuttanut restoratiivisen oikeuden syntyyn. Teoksessaan "Restorative Justice & Responsive Regulation" (2002) hän tarkastelee teorioidensa soveltamista käytäntöön uusintarikollisuuden vähentämisessä.

Friedrich Lösel (s. 1945) on puolestaan testannut systemaattisesti ison joukon rikosentorjunnan strategioita, esimerkiksi lapsille ja perheille suunnattuja ohjelmia sekä tuomittujen rikoksenteikijöiden kuntoutusohjelmia. Hänen varhaisimmat tutkimuksensa koskevat saksalaisten vankilahenkilökunnan koulutusohjelmien tehokkuutta. Myöhemmät tutkimukset osoittavat "Mikään ei toimi" -näkömyksen kuntoutusohjelmista harhaluuloksi.

Kätkeytyt äänet -kampanja alkoi

Ikäihmisiin kohdistuva väkivalta unohtetaan usein lähisuhde- ja perheväkivalta-keskustelusta. Kesäkuussa käynnistyi Kätkeytyt äänet -kampanja, jolla kiinnitetään huomiota ikäihmisiin kohdistuvaan väkivaltaan. Kesäkuun 1. päivä avautui maksuton puhelinlinja, p. 0800 04600, jonne voi soittaa kuka tahansa väkivaltaa tai sen uhkaa kokenut ikäihminen. Puheluihin vastataan kesäkuun ajan maanantaista perjantaihin kello 12–14. Puhelut ovat luottamuksellisia.

Puhelimeen vastaavat Naisten Linja Suomessa ry:n, Pääkaupunkiseudun omaishoitajat ja läheiset ry:n, Suomen vanhusten turvakotiyhdistys ry:n ja Vanhustyön keskusliiton koulutetut työntekijät. Myöhemmin ikäihmisiin kohdistuvaan väkivaltaan liittyvissä asioissa neuvovat Naisten Linja Suomessa ry:n ja Suomen vanhusten turvakotiyhdistys ry:n puhelinpalvelut.

Avustusta 14 paikalliselle rikosentorjuntahankkeelle

Rikeusministeriö myönsi valtionavustusta 14 paikalliselle rikosentorjuntahankkeelle rikosentorjuntaneuvoston suosituksesta. Avustusta haki 38 hanketta yhteensä noin 598 000 euroa. Hankkeissa korostuivat erityisesti maahanmuuttajat, perhe- ja lähisuhdeväkivallan vähentäminen sekä lapsiin ja nuoriin liittyvän rikollisuuden ehkäisy. Tällä hakukierroksella priorisoitiin hankkeita, jotka tähtäävät väkivallan vähentämiseen ja joissa on tavoitteena suorittaa laadukas arviointi. Avustusta myönnettiin 110 000 euroa seuraavasti:

- Africarewo ry:lle Itsenäiset Naiset -hankkeeseen 15 500
- Asikkalan kunnan nuorisotoimelle

- Näppis-projektin toteuttamiseen 2 000
- Helsingin kaupungin nuorisoihminen tukikeskukseen Helsinki Safe City – Kaisaniemi -hankkeeseen 3 000
- Helsingin kaupungin sosiaalivirastolle Nuorten päihteidenkäytön varhaisen puuttumisen tehostaminen -arviointihankkeeseen 14 500
- Hämeenlinnan kaupungin perusturvakeskukseen Lähisuhdeväkivaltaa kohtaavien työntekijöiden verkostofoorumien toteuttamiseen 2 000
- Hyvä Mieli ry:lle/Kuopion Kriisikeskukseen Miehisyyden naara -projektiin 9 250
- Monika Naiset liitto ry:lle Perhetyö väkivallan ehkäisyssä -projektiin 6 000

- Monika Naiset liitto ry:lle Väkivallan erityispiirteiden tunnistaminen ja uhrien auttaminen maahanmuuttajaperheissä -hankkeeseen 11 000
- Naisten Linja Suomessa ry:lle Älä sulje silmiäsi väkivallalta -hankkeeseen 4 750
- Oulun seudulle Ilkivallan vähentämishankkeeseen 2 000
- Pienperheyhdistys ry:lle Jakomäen ilkivallan ehkäisyhankkeeseen 27 000
- Suomen Somaliliitto ry:lle Pois kadulta -hankkeeseen 5 000
- Tukinainen ry:lle Raiskaus on rikos ihmisyyttä kohtaan -hankkeeseen 5 000
- Vaasan ensi- ja turvakoti ry:lle Yhteistoimintamalli eläväksi -hankkeeseen 3 000.

EU ihmiskauppaa vastaan suurissa urheilutapahtumissa

EU:n sisäministerit keskustelivat huh-tikuun lopussa Luxemburgissa, miten EU-maat voivat vaikuttaa siihen, että suurten urheilutapahtumien yhteydessä ei esiinny ihmiskauppaa ja pakotettua prostituutiota. Sisäministerit keskustelivat myös muista ihmiskaupan vastaisista toimista. Erityisesti huomio kiinnittyi Saksassa kesä-heinäkuussa pelattaviin jalkapallon MM-kisoihin. Huoli pakkoprostituutiosta kisojen yhteydessä nousi esiin Euroopan parlamentissa alkuvuodesta ja komissio ryhtyi yhteistyössä Saksan kanssa toimiin sen ehkäisemiseksi. Prostituutio sinänsä on Saksassa laillinen elinkeino.

– Suomi suhtautuu torjuvasti sellaiseen ilmiöön, jossa esimerkiksi urheilukisojen yhteydessä rakennetaan jopa tilapäisiä tiloja prostituution harjoittamiseen. Suomen näkemyksen mukaan kyseessä on mitä todennäköisimmin paritustoiminta, jolla voi olla liittymäkohtia järjestäytyneeseen rikollisuuteen

ja jopa ihmiskauppaan, sisäasiainministeri **Kari Rajamäki** totesi sisäministerikokouksessa.

Ihmiskaupan vastainen toiminta tulee hänen mukaansa hoitaa kunkin maan kansallisia järjestelyjä kunnioittaen ja yhteistyö tulee sovittaa niiden mukaisesti. Kaikki EU-maat ovat sitoutuneet ihmiskaupan ja järjestäytyneen rikollisuuden vastustamiseen. Niiden kytkeytyessä prostituutioon jäsenvaltiot ovat toimintavelvollisia. Erityisesti hänestä tulee keskittyä operatiivisen toiminnan kehittämiseen, ihmisoikeus- ja uhrikeskeiseen näkökulmaan ja ihmiskaupan vastaisen toiminnan jatkuvuuden turvaamiseen. Yhteistyö sosiaaliviranomaisten kanssa on tärkeää uhrin suojelemiseksi ja erityisen tärkeää on keskittyä alaikäisten uhrin suojelemiseen.

Poliisiylitarkastaja **Marja Kartila** kertoo, että Saksa raportoi kisojen jälkeen EU:lle, miten ihmiskaupan torjunnassa

onnistuttiin. Tuloksia on tarkoitus jatkoissa soveltaa riskianalyyysien teossa suurten urheilutapahtumien yhteydessä. EU etsii parhaillaan hyviä käytäntöjä suurten tapahtumien turvallisuuden järjestämiseen.

HAASTE syksyllä

Haasteen syksyn numerot ilmestyvät seuraavasti:

- 25. syyskuuta (aineisto 21.8.)
- 11. joulukuuta (aineisto 6.11.)

Toimitukselle voi lähettää artikkeliehdotuksia, keskustelupuheenvuoroja ja juttuideoita. Yhteystiedot löytyvät sivulta 3.

Uusi kirjallinen rikosprosessi käräjäoikeuksiin

Käräjäoikeuksissa otetaan käyttöön uusi kirjallinen rikosasioiden oikeudenkäyntimenettely. Siinä voidaan käsitellä tiettyjä syytetyn tunnustamia rikoksia. Uudessa menettelyssä tuomari ratkaisee asian kirjallisen aineiston perusteella. Suullista pääkäsittelyä ei järjestetä eikä asianosaisten tarvitse tulla oikeudenkäyntiin. Uudistus tulee voimaan lokakuun alussa.

Kirjallisen menettelyn käyttäminen tunnustetuissa rikoksissa edellyttää sekä rikoksesta syytetyn että mahdollisen rikoksen uhrin suostumusta. Poliisin tulee kysyä suostumus alustavasti jo esitutkinnassa. Syyttäjän tai käräjäoikeu-

den on selvitettävä haasteen tiedoksiannon yhteydessä, tunnustaako syytetty teon ja suostuuko hän asian ratkaisemiseen kirjallisessa menettelyssä. Suostumus on mahdollista peruuttaa.

Uutta kirjallista menettelyä voidaan soveltaa sellaisiin rikoksiin, joista on säädetty rangaistukseksi enintään kaksi vuotta vankeutta. Menettely on siten mahdollinen lähes kaikissa tavallisissa ja lievissä rikoksissa. Esimerkiksi pahoinpitely, törkeä rattijuopumus, varkaus ja kavallus voidaan ratkaista kirjallisesti, jos menettelyyn vaadittavat muut edellytykset täyttyvät.

Kirjallisessa menettelyssä voidaan

tuomita enintään yhdeksän kuukauden pituinen vankeusrangaistus. Syytetylle on varattava mahdollisuus suullisen lausuman antamiseen, jos hänet tuomitaan kuutta kuukautta pidempään vankeusrangaistukseen.

Juttua ei voida käsitellä kirjallisessa menettelyssä, jos syytetty on teon tehdessään ollut alle 18-vuotias. Kirjallisen menettelyn käyttäminen edellyttää myös, että suullisen käsittelyn toimittaminen on tarpeetonta. Jos esimerkiksi epäillään, että teon tunnustanut henkilö onkin todellisuudessa syytön, tulee suullinen käsittely toimittaa.

Yhdyskuntaseuraamustyölle linjaukset

Kriminaalihuoltolaitos on julkaissut Yhdyskuntaseuraamustyön kehittämisen linjaukset -käsikirjan. Julkaisu kuvaa yhdyskuntaseuraamusten tilaa ja kehitysnäkymiä tässä ajassa ja lähitulevaisuudessa. Siihen on koottu relevanttia kansainvälistä keskustelua ja tutkimustietoa ja siinä pyritään esittämään asioiden keskinäisiä yhteyksiä. Erityisesti keskitytään What Works -ajatteluun ja kuntoutusohjelmien siviilissä soveltamisen ongelmiin.

Erikoissuunnittelija **Raino Lavikkala** kertoo, että julkaisulla haluttiin vastata kriminaalihuollon kentän tarpeeseen laajemmasta viitekehystä työlleen. Julkaisu ei ole käytännön käsikirja, vaan sitä voidaan käyttää hyödyksi mm. koulutuksen suunnittelussa.

Nykyään eri maissa on ryhdytty painottamaan yhdyskuntaseuraamusten kontrolli- ja rankaisuluonnetta. Rangais-

tuskäytäntöä on samalla pyritty yhdenmukaistamaan niin, että sen vertailukelpoisuus vankeusrangaistuksen kanssa helpottuisi. Muita yleisiä kehitysuuntauksia ovat mm. teknologian lisääntyvä hyödyntäminen kontrollin tehostamiseksi, tehokkuus-tuloksellisuusohjauksen vahvistuminen, kumppanuusnäkökulman korostuminen palvelujen tehokkaammaksi tuottamiseksi ja riski- ja turvallisuusajattelun lisääntyminen. Yhdyskuntaseuraamustyössä on ryhdytty kehittämään arviointimenetelmiä, joiden avulla voidaan laskea eri rikoksentehtävien uusimisriskiä. Myös eri interventiomuotoja (hoitoa ja/tai valvontaa) pyritään sovittamaan yhteen samassa seuraamuksessa. Lisäksi restoratiivinen oikeusajattelu on vahvistumassa ja uhrin oikeudet otetaan paremmin huomioon.

DNA-näyte myös tuomion jälkeen

Oikeusministeriön työryhmä ehdottaa pakkokeinolain tarkistamista siten, että törkeään rikokseen syyllistyneen henkilön DNA-tunnisteen määrittäminen ja rekisteröinti olisi mahdollista myös jälkikäteen. Voimassa olevan lain mukaan DNA-näytteen ottaminen rikokseen syyllistyneeltä henkilöltä ei ole mahdollista esitutkintavaiheen päättymisen jälkeen. Tämän vuoksi vankiloissa on paljon myös törkeistä rikoksista tuomittuja, joiden DNA-tunnistetta ei ole poliisin henkilörekisterissä, koska rekisteröintiä ei ole tehty tai voitu tehdä esitutkintavaiheessa.

Lainmuutoksen tavoitteena on parantaa mahdollisuuksia rikosten selvittämiseen ja sitä kautta myös vähentää rikosten uusimisriskiä. DNA-tunnisteen määrittämiseksi tarpeellinen henkilökatsastus voitaisiin jatkossa tehdä henkilölle, jonka on lainvoimaisella tuomiolla todettu syyllistyneen rikokseen, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään kolme vuotta vankeutta.

Rikosseuraamusviraston selvityksen mukaan vuonna 2004 DNA-rekisteröinti puuttui 86:lta henkirikokseen syyllistyneeltä vangilta. Näistä 13 oli tutkintavankeja ja 73 joko vankeus-, elinkautis- tai pakkolaitosvankeja.

Keskusrikospoliisin rikosteknisen laboratorion ylläpitämä DNA-rekisteri sisälsi vuoden 2005 lopussa yhteensä 32 865 henkilön tiedot.

Sakkojen määräysmenettelyä halutaan yhtenäistää

Oikeusministeriö on asettanut työryhmän laatimaan ehdotuksen rikesakko- ja rangaistusmääräysmenettelyn yhtenäistämiseksi. Tarkoituksena on luoda tehokas ja kansalaisten oikeusturvan takaava menettely.

Nykyiset erilliset lait rikesakko- ja rangaistusmääräysmenettelyistä ovat 1980- ja 1990-luvuilta. Yhtenäiselle ja toimivalle menettelylle on tarvetta huomattavan käytännön merkityksen vuoksi. Rikesakkomennettelyn piiriin on siirretty ja siirretään yhä uusia rikoksia. Nykyisin kolme neljästä rikosasiasta käsitellään tuomioistuimen ulkopuolella rangaistusmääräys- ja rikesakkomennettelyssä. Vuosittain

rangaistusmääräyksiä annetaan noin 200 000 ja rikesakkomääräyksiä noin 100 000.

Työryhmän toimeksiannon mukaan poliisi määräisi jatkossakin rikesakot ja antaisi tiedoksi rangaistusvaatimusilmoitukset. Samalla poliisin toimivaltaa saatetaan laajentaa niin, että poliisi voi myös määrätä rangaistusmääräysmenettelyssä pieniä päiväsakkorangaistuksia. Lisäksi tehtäisiin mahdolliseksi muutoksenhakukäräjäoikeuden antamiin ratkaisuihin rikesakkoasioissa.

Puheenjohtajana on lainsäädäntöneuvos **Asko Välimaa** oikeusministeriöstä. Työryhmän määräaika on 31.3.2007.

RIIKKA KOSTIAINEN

Maahanmuuttajien rikostuomiot kasaantuvat

Stakesin tutkimuksen mukaan maahanmuuttajat saavat suhteellisesti enemmän rikostuomioita kuin suomalaiset. Erityisesti maahanmuuttajanuorilla oli huomattavasti enemmän rikostuomioita kuin suomalaisnuorilla.

Huono-osaisuus, osaamattomuus ja kielellinen sekä kulttuurinen kyvyttömyys lisäävät tuomion saamisen riskiä. Maahanmuuttajien saamien rikostuomioiden määrä, työttömyysaste ja pienituloisuus kasaantuivat samoihin ryhmiin. Niissä ryhmissä, joissa rikostuomioita oli erityisen paljon, myös työttömyysaste oli korkea ja pienituloisten osuus suuri.

Haastateltavissa oli rasismia ja syrjintää kokeneita selvästi enemmän kuin

muissa vastaavissa tutkimuksissa Suomessa. Eroa selittää se, että rikoksesta tuomitut maahanmuuttajat ovat "valikoituneempi" ryhmä, joka on viettänyt vaarallisempaa elämää kuin muut maahanmuuttajat.

Tulokset käyvät ilmi Stakesin tutkimuspäällikkö **Juhani Iivarin** tutkimuksesta Tuomittu maahanmuuttaja, jonka aineistona olivat kaikki maahanmuuttajien päärikostuomiot vuosilta 1997, 1999 ja 2001 iän, sukupuolen ja rikostyyppin mukaan vakioituna sekä vankilastot vuosilta 1997–2005. Lisäksi haastateltiin 42 rikoksesta tuomittua maahanmuuttajaa. Tutkimus oli osa Suomen Akatemian Syrjäytyminen, eriarvoisuus ja etniset suhteet -tutkimusohjelmaa.

Nuorten vankien kuolleisuus kasvussa

Suomalaisten vankilatuomion saaneiden nuorisorikollisten kuolemanriski on seitsenkertainen samanikäiseen normaaliikäiseen nähden. Stakesin tutkimuksen piirissä olivat vuosina 1984–2000 vankilatuomion saaneet 15–21-vuotiaat. Seuranta-aika jatkui vuoteen 2002.

Lähes neljästä tuhannesta nuorisovan- gista 11 prosenttia kuoli seuranta-aikana. Lähes kaikki kuolleet olivat miehiä. Kuolemat olivat yleensä luonnottomia ja usein väkivaltaisia. Yli neljäsosa kuolemista oli itsemurhia. Lähes puolessa tapauksista kuolemaan liittyi päihtymystila. Tutkimuksen mukaan kuolleisuus kasvoi tuomion saamisvuoden mukaan eli mitä myöhemmin seuranta-aikana nuori oli saanut vankilatuomion, sitä suurempi hänen kuolemanriskinsä oli.

Yli puolet nuorista vangeista oli saa-

nut psykiatrista sairaalahoitoa. Näillä vangeilla oli suurin kuolemanriski. Varsinkin hoito persoonallisuushäiriön, masennustilan tai päihderiippuvuuden takia oli yhteydessä kuolinriskin suurenmiseen. Sen sijaan hoito lastenpsykiatrisen häiriön takia oli yhteydessä alentuneeseen kuolemanriskiin.

Nuorten vankien kasvava kuolleisuus asettaa haasteita terveydenhuollolle. Varsinkin mielenterveyden häiriöistä kärsivien vankien psykiatrisen hoidon järjestelyihin ja jatkuvuuteen myös vankilatuomion jälkeen tulisi kiinnittää nykyistä enemmän huomiota.

Tutkimus julkaistiin European Journal of Public Health -lehden huhtikuun numerossa. Tutkimus tehtiin Stakesin mielenterveysryhmän ja Helsingin yliopiston psykiatrian klinikan yhteistyönä.

Seminaareja

NUORET LAINRIKKOJAT

Jokavuotinen seminaari järjestetään Poliisikoululla Tampereella 10.–11.8.. Teemana on tällä kertaa maahanmuuttajanuoret rasismien uhreina ja rikoksentekejinä.

Kohderymänä ovat läänien poliisi-, syyttäjä-, oikeus-, kriminaalihuolto-, sosiaali-, nuoriso- ja opetusviranomaiset sekä muut työntekijät, sovittelijat ja vapaaehtoiset, jotka kohtaavat työssään nuorten rikosten asianosaisia.

Lisätietoja juhani.iivari@netti.fi, ilmoittautumiset tarja.mynttinen@tmtilipalvelu.fi.

HENKIRIKOKSET SUOMESSA

Rikosuhripäivystyksen vuosittainen valtakunnallinen seminaari järjestetään ensi syksynä Helsingissä Diakonissalaitoksella 29.–30.9. Teemana on "Murheellisten laulujen maa – henkirikokset Suomessa". Seminaarissa käsitellään mm. henkirikosten tutkintaa, uutisointia mediassa ja niiden ehkäisemistä.

Luennoitsijoina ovat mm. ylikomisario **Kari Tolvanen**, tutkija **Martti Lehti**, pääsihteeri **Hannu Takala** sekä oikeuslääketieteen erikoislääkäri **Pia Wahlsten**.

Seminaari on suunnattu sosiaali- ja terveysalan ammattilaisille, poliisille, käräjäoikeuksien tuomareille, syyttäjävirston ja oikeushallinnon edustajille sekä seurakuntien diakoniatyöntekijöille.

Lisätietoja ja ilmoittautumiset www.rikosuhripaivystys.fi.

Mahtinaisia

Mahtinaisia on ollut Pohjolassa ja Suomessakin vuosituhatia ja vuosisatoja ennen feminismin keksimistä. Upeat muinaispuvut, jotka on rekonstruoitu vuoden 1000 molemmin puolin käytössä olleista emännänvaltaa osoittaneista mahtinaisten puvuista, kuvaavat oman aikansa tehtävämukaista tasa-arvoa. Sellaista pukua kantoi esimerkiksi nyky-Suomen mahtavin nainen, tasavallan presidentti **Tarja Halonen** itsenäisyyspäivän vastaanotollaan. Ammatti- ja harrastelijastylistit pääsivät pahan porun, kun eivät päässeet näyttämään omaa suppeaa asiantuntemustaan.

Pohjolan naishallitsijoista kaikkien aikojen laajinta aluetta hallitsi Tanskan prinsessana syntynyt **Margareeta** (1353–1412). Margareeta ei ollut hallitseva kuningatar – kuningatar hän oli Ruotsin ja Norjan kuninkaan **Håkan Maununpojan** puolisona. Unionihallitsijana Margareeta oli mahtinsa huipulla ollessaan Norjan, Ruotsin (ja siis Suomenkin) sekä Tanskan hallitsija. Hänen arvonimensä oli tällöin ”Pohjolan Rouva ja Isäntä” (Nordens Frue og Husbond). Kalmarin unionin (17.7.1397) merkityksestä on historiantutkimuksessa esitetty erilaisia käsityksiä, mutta totta on ainakin se, että Margareeta oli aikanaan Norjan, Ruotsin ja Tanskan tosiasiallinen hallitsija ja menestyi politiikassa ja kaikissa muissa maallisissa asioissa niin hyvin, että Vadstenan luostarissa epäiltiin hänen sielunsa autuutta.

Naiset – ja miehetkin – saivat 20.7.1906 annetun valtiopäiväjärjestyk-

sen myötä yleisen ja yhtäläisen äänioikeuden. Tänä eduskunnan satavuotisjuhluvuonna on kuitenkin syytä mainita, että naisäänestäjiä ei ollut ensi kertaa valtiollisissa vaaleissa vuonna 1907 vaan jo vuonna 1861. Tuolloin asetettiin vuoden 1809 Porvoon maapäivien jälkeen uinumaan jääneen valtiopäivänsittuution herättämiseksi niin sanottu tammikuun valiokunta, jonka valmisttavaksi oli asetettu 52 kysymystä. Kukin sääty sai valita keskuudestaan 12 jäsentä. Talonpoikaissäädyn edustajat valittiin lääneittäin, ja valitsijoiden tuli olla ”maata omistavaa rahvasta”. Missään ei sanottu, että äänestäjien tuli olla miehiä, joten äänestämään pääsivät myös maata omistavat leskiemännät. Nimeltä tunnetaan ainakin kaksi naisäänestäjää, länsisuomalaiset **Anna Häkri** ja **Eufrosyne Herrankartano**. Tammikuussa 1862 työnsä aloittaneeseen valiokuntaan ei naisia valittu.

Volter Kilven Alastalon salissa, Suomen toiseksi parhaassa romaanissa, kerrotaan, kuinka Kustavin mahtimiehet kokoontuvat Alastalon saliin perustamaan Kustavin ensimmäisen parkin laivanisännistöyhtiötä. Kokous kestää arviolta kuusi tuntia, mutta kirja käsittää kaksi nidettä ja 924 sivua. Muita kuin ohimennen mainittuja naisia ovat kirjassa tarjoilusta huolehtivat kielevä ja ketterä emäntä **Eevastiina** ja sorja tytär **Siviä**. Romaanin esikuvana on ”oikean” Alastalon, **David Janssonin**, johdolla syksyllä 1864 pidetty parkkikokous, jonka useimpien muidenkin osanottajien esikuvat ovat mukana romaanissa. Park-

ki Kaitais, joka ei ollut Kustavin ensimmäinen, valmistui 1866.

Kaksi Kaitaisten pääosakasta Volter Kilpi on jättänyt pois kirjansa laivanisännien eli retarien esikuvien joukosta: merikapteeni **David Ericssonin** ja Kaitasten talon emännän **Josefina Östermanin**, David Janssonin poika- ja tytärpuolen. David Ericsson oli Volter Kilven isä, mutta häntä ei ole jätetty pois sukulaisuuden takia, koska hän kuitenkin on Toistalon kapteenin esikuvana romaanissa Kirkolle. Alastalon salin rakentamiseen ei olisi sopinut, että retarien joukossa olisi myös parkin tuleva itseoikeutettu kapteeni, joka jo alle 20-vuotiaasta oli ollut Alastalon prikin Lokala kapteenina. Kilven tati Josefina Österman puolestaan on selvästikin jätetty kirjasta pois sen takia, ettei miesretarien mielikuvista rakennettu kirja olisi naisretarin myötä luhistunut.

Kilpi jätti mahtinaisen kirjastaan pois, mutta ensimmäisessä ja parhaassa suomalaisessa romaanissa – Seitsemässä veljeksessä – **Aleksis Kivi** ei ole naisia unohtanut. Impivaarassa ei tosin ole naisia muualla kuin paikannimessä ja veljesten kertomissa saduissa, mutta naiset esiintyvät sekä alussa että lopussa sitäkin merkittävimmässä rooleissa. Ja sanoopa **Juhani** lukkarinkouluun mentäessä edesmenneestä äidistään, kuinka ”asteli hän sahrojen sarvissa jyräköinä kuin jättiläis-eukko”. Mahtinainen hänkin. ■

HAASTE

ASiantuntevasti
rikosentorjunnasta
ja kriminaalipolitiikasta

HAASTE-lehdestä saa tietoa rikollisuudesta, kriminaalipolitiikasta ja rikosentorjunnasta, tutkimuksesta ja käytännön työstä Suomessa ja muualla. Lehdessä eri tahot keskustelevat ja kirjoittavat samalla foorumilla ajan-kohtaisista ja periaatteellisista kysymyksistä. Lehteä julkaisevat oikeusministeriö ja rikosentorjuntaneuvosto.

HAASTE kertoo rikoksista ja rangaistuksista, tekijöistä ja uhreista, rikosentorjunnasta sekä lainsäädännöstä ja tutkimuksesta. Lehdessä julkaistaan asiantuntija-artikkeleita, kannanottoja, haastatteluja, uutisia sekä kuvauksia käytännön paikallisesta rikosentorjuntatyöstä.

HAASTE on tarkoitettu rikollisuuteen liittyvien ongelmien parissa työskenteleville sekä aihepiiristä muutoin kiinnostuneille. Erityisesti lehdestä on hyötyä niille, jotka tekevät rikosentorjuntatyötä poliisissa, sosiaali-, koulu- ja nuorisotoimessa, yhdyskuntasuunnittelussa, elinkeinoelämässä, vakuutuslalla, kirkossa ja kansalaisjärjestöissä.

HAASTE ilmestyy neljä kertaa vuodessa. Lehden vuositilaus maksaa 25 euroa. Lasku lähetetään erikseen.

Tilaa HAASTE oheisella tilauskortilla, faksilla (09) 1606 7518 tai sähköpostitse haaste@om.fi.

HAASTE

- Tilaan HAASTE-lehden hintaan 25 euroa/4 numeroa/12 kk
- kestotilaus, tilaukseni jatkuu, kunnes ilmoitan sen päättymisestä (laskutusväli 12 kk)
 - määräaikaistilaus (12 kk)

Tilaaja

Nimi _____

Yritys/Yhteisö _____

Lähiosoite _____

Postinumero ja -toimipaikka _____

Puhelinnumero _____

Lehden saaja (mikäli eri kuin tilaaja)

Nimi _____

Yritys/Yhteisö _____

Lähiosoite _____

Postinumero ja -toimipaikka _____

Vastaanottaja
maksaa
postimaksun

Rikosentorjuntaneuvosto
VASTAUSLÄHETYS
Tunnus 5011705
00003 Helsinki